

Waarom inburgeren?

Onderzoek naar de motieven van inburgeraars

Naam: Jeroen Brouwer

Studentnummer: 3046311

Opleiding: Vraagstukken van beleid en organisatie

Scriptiebegeleider: Carolien Klein Haarhuis

Tweede beoordelaar: Beate Völker

Inleverdatum: 1 juli 2009

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis. Deze scriptie is geschreven in het kader van de master 'Vraagstukken van beleid en organisatie' van de Universiteit Utrecht.

Het schrijven van een scriptie diende gecombineerd te worden met een stage. Op de stageplaats die mijn voorkeur had ben ik uiteindelijk ook terecht gekomen: de Algemene Rekenkamer, in Den Haag. De Rekenkamer doet niet alleen rechtmatigheidsonderzoek, maar kijkt ook naar de doelmatigheid van beleid. In dit geval stond er bij hen een groot onderzoek naar de Wet Inburgering op de planning. Dit onderzoek zou pas na de zomer van 2009 uitgevoerd gaan worden, maar in de projectvoorstelfase kon men wel een stagiair gebruiken.

Aangezien het voor mij niet mogelijk was om de hele Wet Inburgering met alle betrokken actoren te evalueren, is er in samenspraak met de Rekenkamer voor gekozen inburgering vanuit het perspectief van de inburgeraar te bekijken. Er is voor gekozen om te focussen op deelnemers aan inburgeringscursussen, omdat over hen nog weinig kennis aanwezig is. Mijn onderzoek is een soort pilot geworden. De uitkomsten van mijn scriptie kunnen de onderzoekers van de Rekenkamer weer gebruiken voor hun eigen onderzoek. Hoewel ik tijdens mijn stage betrokken werd bij de voorfase van het Rekenkameronderzoek naar inburgering, heb ik me vooral kunnen richten op mijn eigen scriptie.

En nu, na vijf maanden, is mijn masterthesis helemaal klaar. Een aantal mensen wil ik bedanken voor hun hulp bij de totstandkoming.

Degenen die ik de meeste dank verschuldigd ben zijn Koos Postma en Carolien Klein Haarhuis. Koos Postma is projectleider bij de Algemene Rekenkamer, en was mijn stagebegeleider en contactpersoon tijdens mijn vier maanden bij de Rekenkamer. Mede dankzij hem kijk ik terug op een leuke en leerzame stage. Ik heb veel boeiende mensen mogen ontmoeten en heb een goed beeld gekregen van de werkzaamheden en gang van zaken bij de Rekenkamer. Koos heeft mij betrokken bij 'zijn' inburgeringsonderzoek en daarnaast heb ik veel overleg met hem gehad over mijn eigen scriptie. Deze samenwerking vond altijd in een prettige sfeer plaats en is mij in elk geval uitstekend bevallen.

Carolien Klein Haarhuis is docent aan de Universiteit Utrecht, en was namens de Universiteit mijn stage/scriptie begeleider. Met name bij het schrijven van de theorie waren haar inzichten en opmerkingen zeer waardevol. Daarnaast was ze altijd bereikbaar en las ze mijn stukken altijd op zeer korte termijn. Daardoor kreeg ik altijd snelle maar ook zeer bruikbare feedback. Ook toen de inleverdeadline naderde en ik nog nieuwe stukken aanleverde was ze bereid om alles samen nog eens door te spreken. Dank daarvoor!

Daarnaast wil ik Hilde Schalkx (inhoudelijk coördinator bij ROC Midden Nederland) en Janneke Franssens (projectmanager bij IVIO-integratie) bedanken voor hun hulp bij het benaderen van de docenten van hun organisaties. En omdat voor deze scriptie de medewerking van de docenten cruciaal was, wil ik vooral ook hen bedanken voor het tijd vrij maken voor de interviews.

Jeroen Brouwer, 30 juni 2009

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	2
Samenvatting	4
1. Introductie	5
§1.1 Beleid.....	5
§1.2 Wet Inburgering	7
§1.3 Buitenland.....	11
§1.4 Regeling vrijwillige inburgering (RVI) en Wet inburgering in het buitenland (Wib).....	11
§1.5 Probleemstelling & onderzoeksvraag	11
2. Theorieën & hypothesen	13
§2.1 Theoretisch kader	13
§2.2 Hypothesen m.b.t. fysiek welzijn	15
§2.3 Hypothesen m.b.t. sociaal welzijn	17
§2.4 Onderlinge samenhang tussen de verklaringen in het SPF-kader	19
§2.5 Hypothesen m.b.t restricties en voorkeuren	21
§2.6 Slot	22
3. Methoden & data	23
§3.1 De cursusaanbieders	23
§3.2 De docenten	23
§3.3 De inburgeraars	24
§3.4 Interviews	24
§3.5 Operationalisering	26
4. Bevindingen	28
§4.1 De interviews	28
§4.2 De kwantitatieve vragen.....	32

5. Conclusies & discussie	35
§5.1 Achtergronden	35
§5.2 Theorie	35
§5.3 Bevindingen	36
§5.4 Discussie.....	38
6. Beleidsaanbevelingen	40
Literatuur	42

Samenvatting

Op 1 januari 2007 is de Wet Inburgering (WI) in werking getreden. Centraal in deze wet staat de plicht dat mensen die legaal in Nederland verblijven maar niet een EU- of de Nederlandse nationaliteit hebben, en de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn moeten inburgeren. Aan deze inburgeringsplicht kan voldaan worden door het inburgeringsexamen tijdig en voldoende af te ronden. Inburgeringsplichtigen en mensen die vrijwillig in willen burgeren kunnen ervoor kiezen zich door middel van het volgen van een inburgeringscursus voor te bereiden op dit examen. Dit onderzoek richt zich ook op deze cursisten. Getracht wordt de motieven van deze inburgeraars te achterhalen. Waarom nemen ze aan de cursus deel?

Om deze vraag te beantwoorden is aan de hand van de Social Production Function-theorie (SPF-theorie) en de rationele keuze theorie eerst een theoretisch kader gevormd. Beide theorieën zijn algemene gedragstheorieën. Kern van de SPF-theorie is dat ieder mens naar het bereiken van welzijn streeft. Het gaat daarbij om fysiek en sociaal welzijn. Na uitgewerkt te hebben op welke manier het volgen van een inburgeringscursus het welzijn kan beïnvloeden, zijn hypothesen afgeleid over de mogelijke motieven van inburgeraars om deel te nemen. Toekomstig inkomen, status, sociale druk van de omgeving, het verplichtende karakter van de WI, het streven naar affectie en het cursusaanbod dat de inburgeraar in staat stelt Nederlands te leren zijn de zes motieven die naar voren komen uit de theorie. Daarnaast wordt er rekening mee gehouden dat mensen het erg druk kunnen hebben met andere bezigheden of bepaalde restricties ervaren. Dat bemoeilijkt het inburgeren. Volgens de rationele keuze-theorie is een individu in staat zelf een rationele kosten-batenafweging te maken, en te bepalen welke activiteit het meeste nut oplevert. Het is dan dus mogelijk dat andere zaken prioriteit krijgen boven inburgeren.

Om een beeld te krijgen van de mate waarin de uit de theorie afgeleide motieven in de praktijk een rol spelen, is gebruik gemaakt van de kennis en ervaringen van docenten van inburgeringscursussen. Uiteindelijk zijn acht docenten geïnterviewd. Hen is gevraagd naar hun beeld van de inburgeraars, en per motief is gevraagd of het voor inburgeraars van belang is geweest bij hun keuze om in te burgeren. Na de gesprekken zijn hen ook twee kwantitatieve vragen voorgelegd. Bij de eerste was het de bedoeling dat ze de volgorde met betrekking tot het belang van de motieven aangaven. Daarna konden ze op een vijfpuntschaal aangeven hoe belangrijk ieder motief is.

Uit de kwalitatieve en kwantitatieve gegevens komt dezelfde uitkomst. Het feit dat het inburgeringsexamen gehaald moet worden en de cursus een voorbereiding daarop is, is voor bijna alle inburgeraars hét doorslaggevende argument om de cursus te bezoeken. De inburgeringsplicht blijkt veel inburgeraars naar de cursus te lokken. Onder met name vrijwillige inburgeraars is het cursusaanbod ook een belangrijk motief. Ze willen graag de taal leren en de faciliteiten zijn daarvoor beschikbaar bij cursusaanbieders. Daarom gaan zij naar de cursus. Dat het volgen van de cursus in de toekomst tot een (hoger) inkomen kan leiden is niet bij iedere inburgeraar bekend. Toch zijn er ook inburgeraars die inburgeren om in de toekomst hun slechte financiële situatie te kunnen ontvluchten. Inkomen is dus geen onbelangrijk motief, maar ook niet erg belangrijk. Ditzelfde geldt voor affectie (het tijdens de cursus opdoen van contacten) en sociale druk (stimulansen vanuit de omgeving). Ten slotte blijken de meeste inburgeraars relatief weinig status te ontleen aan opleiding en werk. Status wordt dan ook als minst belangrijke motief gezien om in te burgeren.

1. Introductie

Nederland wordt door veel mensen een aantrekkelijk land gevonden. Dat blijkt althans uit de immigratiecijfers: jaarlijks komen tienduizenden immigranten naar Nederland (CBS Statline, 2008). Veel van deze immigranten komen uit EU-landen; landen die in veel opzichten relatief weinig verschillen met Nederland kennen. Voor deze mensen is het dan vaak relatief eenvoudig om een plek in de Nederlandse samenleving te vinden.

Een groot deel van de immigranten komt echter uit landen die betrekkelijk weinig overeenkomsten met Nederland vertonen. De meesten van hen komen uit Turkije en Marokko (SCP, 2007). Deze immigranten hebben vaak weinig overeenkomsten met de Nederlandse autochtone bevolking, bijvoorbeeld wat betreft taal, cultuur en levensbeschouwing.

Om te zorgen dat ook deze niet-westerse allochtonen worden opgenomen in de Nederlandse samenleving dienen die verschillen overbrugd te worden. In Nederland wordt van immigranten verwacht dat ze moeite doen om kennis te nemen van de Nederlandse samenleving, en dat ze zich daar tot op zekere hoogte aan te conformeren door ten minste de Nederlandse wetten en regels na te leven (Ministerie van VROM/WWI, Integratienota, 2007).

Overheidsbeleid richt zich met name op de bijdrage die immigranten moeten leveren om 'in te burgeren' in de Nederlandse samenleving. Onder inburgeren wordt in de meeste gevallen ten minste het spreken van de Nederlandse taal, het op de hoogte zijn van de Nederlandse samenleving en het kennen van de belangrijkste waarden en normen verstaan (Ministerie van VROM, 2009). Inburgeren wordt als een voorwaarde gezien om economisch, sociaal en cultureel te participeren in de samenleving (Ministerie van VROM/WWI, Deltaplan Inburgering, 2007).

In dit onderzoek zal het onderwerp 'inburgering' centraal staan. Dit onderwerp is zowel maatschappelijk als wetenschappelijk zeer relevant. Maatschappelijk relevant omdat inburgeren te maken heeft met het integreren van bevolkingsgroepen in de samenleving. Zeker gezien de grote groepen migranten die in Nederland wonen en de spanningen die dit soms met zich meebrengt, is inburgering in maatschappelijke zin een relevant onderwerp.

Inburgering is ook vanuit sociologisch/wetenschappelijk perspectief relevant. Het onderwerp heeft alles te maken met cohesie en ongelijkheid; twee van de drie centrale vraagstukken in de sociologie (Ultee, Arts & Flap, 2005). Inburgeren beoogt namelijk ongelijkheden - in taalbeheersing en kennis van de samenleving - zoveel mogelijk op te heffen, en (daarmee) de maatschappelijke cohesie te bevorderen.

§1.1 Beleid

Men is zich al langer bewust van het belang van maatschappelijke cohesie en integratie van minderheden. De Nederlandse overheid heeft in het verleden ook al beleid ontwikkeld rond integratie. Momenteel is dit beleid echter veel omvangrijker en scherper geformuleerd dan enkele decennia geleden.

§1.1.1 *Beleidsgeschiedenis*

In de jaren '50 en '60 was Nederland een emigratieland. Er werd dan ook geen beleid gevoerd voor immigranten die naar Nederland kwamen. In de jaren '70 werd wel –verspreid over diverse ministeries- beleid ontwikkeld voor de verschillende doelgroepen. Omdat er in die tijd vanuit werd gegaan dat het verblijf in Nederland van de meeste migranten slechts tijdelijk is, was het beleid enerzijds gericht op integratie en anderzijds op remigratie. In de eerste nota over immigranten, *Buitenlandse werknemers* (1970), wordt dan ook benadrukt dat Nederland geen emigratieland is, en dat alleen de komst van bruikbare arbeidsmigranten wenselijk is.

In de jaren '80 werd men zich bewust van het feit dat veel migranten niet terugkeerden naar hun land van herkomst, maar zich definitief in Nederland wilden vestigen. Het beleid van die tijd was dan ook gericht op volwaardige deelneming van migranten aan de samenleving. Ook vond er een verschuiving plaats van categoriaal beleid naar minderhedenbeleid.

In de jaren '90 verschoof de nadruk van het beleid weer van minderheden naar integratie. Centraal stonden onderwijs- en arbeidsmarktparticipatie. Het beleid is minder gericht op groepen en juist meer op individuen die met achterstanden kampen (Commissie Blok, 2004).

Het inburgeringsbeleid van de jaren '90 heeft uiteindelijk geleid tot de Wet Inburgering Nieuwkomers (WIN) die in september 1998 is ingevoerd. Het doel van deze wet is dat nieuwkomers zich kunnen redden in de Nederlandse samenleving. Nieuwkomers wordt een inburgeringscursus aangeboden waarin aandacht wordt besteed aan het leren van de Nederlandse taal en het bijbrengen van kennis over de Nederlandse samenleving en de arbeidsmarkt (Regioplan, 2007). Tot en met 2006 hebben ongeveer 161.000 nieuwkomers in het kader van de WIN een inburgeringscursus gevolgd. Door het bestaan van zgn. oudkomersregelingen hebben ook nog eens 89.000 oudkomers aan een cursus deelgenomen (SCP, 2007).

§1.1.2 *Huidig beleid*

Het huidige kabinet, Balkenende IV, heeft in 2007 een integratienota geschreven. In *'Integratienota 2007-2011: Zorg dat je erbij hoort!'* wordt de richting van het kabinetsbeleid met betrekking tot integratie en inburgering aangegeven. Twee thema's staan in deze nota centraal: maatschappelijke emancipatie en sociale integratie. Er wordt geconstateerd dat de verschillen tussen culturen en levensbeschouwingen niet onderschat moeten worden. Volgens de (toenmalige) minister van WWI is duidelijk geworden dat: *"de toenemende pluriformiteit en individualisering gepaard zijn gegaan met een grotere onbekendheid met de inhoud en implicaties van de kernwaarden van onze rechtsstaat. Daarom is het breed uitdragen en ondersteunen door alle Nederlanders van de vrijheden, rechten en verplichtingen die zijn verbonden met onze rechtsstaat essentieel"*. Mede om deze reden is het verbeteren van inburgering de eerst prioriteit van het integratiebeleid. Om dit te bereiken is in september 2007 het Deltaplan Inburgering van het ministerie van VROM/WWI gepresenteerd. Dit plan vormt een aanscherping op de huidige wet- en regelgeving. De belangrijkste wet met betrekking tot inburgering van dit moment is de Wet Inburgering (WI), die de opvolger is van de WIN. Daarnaast zijn voor inburgering ook de Regeling vrijwillige inburgering (RVI) en de Wet inburgering in het buitenland (Wib) van belang.

§1.2 Wet Inburgering

De Wet Inburgering is op 1 januari 2007 in werking getreden. Deze wet vervangt de Wet Inburgering Nieuwkomers en de oudkomersregelingen. Centraal in de nieuwe wet staat dat vreemdelingen de verplichting hebben om in te burgeren (SCP, 2007). Daar waar in de WIN vreemdelingen de plicht hadden om deel te nemen aan een inburgeringscursus en er dus sprake was van een inspanningsverplichting, geldt bij de WI een resultaatverplichting. Een vreemdeling heeft aan de inburgeringsplicht voldaan op het moment dat hij het inburgeringsexamen binnen 3,5 jaar met een voldoende heeft afgerond.

Het inburgeringsexamen bestaat uit twee delen: een praktijkdeel (één examen) en een centraal examen (drie examens). Het praktijkdeel is een portfolio, waarin bewijzen verzameld zijn waaruit blijkt dat de Nederlandse taal in praktische situaties beheerst wordt, of een assessment (het nadoen van praktijksituaties) of een combinatie van beiden. Het centraal examen bestaat uit: Kennis van de Nederlandse Samenleving (KNS), Toets Gesproken Nederlands en het Elektronisch Praktijkexamen (IB-Groep, 2006).

Bij KNS gaat het erom, zoals de naam al doet vermoeden, dat de inburgeraar kan aantonen voldoende kennis te hebben van de samenleving (zie figuur 1). Dit deel van het centraal examen wordt op de computer gedaan. De inburgeraar krijgt filmpjes te zien en moet daar vragen over beantwoorden.

De Toets Gesproken Nederlands wordt telefonisch afgenomen. Zinnen moeten worden herhaald, vragen moeten kort beantwoord worden, er dient een tegenstelling gegeven te worden van bepaalde woorden en een gesproken tekst moet worden naverteld.

Het Elektronisch Praktijkexamen, dat evenals KNS op de computer gemaakt wordt, bestaat uit praktijksituaties die op het beeldscherm verschijnen. Uit de vragen die daarbij gesteld worden moet blijken of de inburgeraar zich in de praktijk zou kunnen redden.

Figuur 1. Onderwerpen van het KNS-examen (Bureau ICE Cito, 2006)

- Werk en inkomen
- Omgangsvormen, waarden en normen
- Wonen
- Gezondheid en gezondheidszorg
- Geschiedenis en geografie
- Instanties
- Staatsinrichting en rechtsstaat
- Onderwijs en opvoeding

Om aan de inburgeringsplicht te voldoen, kan men ervoor kiezen zich op het examen voor te bereiden. Iedere gemeente is verplicht aan inburgeringsplichtigen een inburgeringsvoorziening aan te bieden. Vanwege het bestaan van regelingen vrijwillige inburgering kan de gemeente ervoor kiezen

om ook aan anderen een dergelijke voorziening aan te bieden. De inburgeringsplichtige mag zelf bepalen of hij op het aanbod van de gemeente ingaat. Zo niet, dan kan hij ook zelf op zoek gaan naar een passende cursus. De ROC's hebben sinds de invoering van de WI niet langer een monopoliepositie wat betreft het aanbieden van inburgeringscursussen: op de vrije markt zijn ook vele aanbieders. Om de kwaliteit van de cursussen te garanderen, heeft de stichting Blik Op Werk een keurmerk voor de inburgeringscursussen ontwikkeld (Stichting Blik Op Werk, 2009).

§1.2.1 Doelgroep

De inburgeringsplicht geldt bij de WI voor alle vreemdelingen van 18 tot 65 jaar die in Nederland willen en mogen wonen, die geen Nederlands of Europees paspoort hebben, en niet d.m.v. schooldiploma's of certificaten aan kunnen tonen over voldoende vaardigheden in het Nederlands en kennis van de Nederlandse samenleving te beschikken. Mensen die aan deze criteria voldoen maar wel beschikken over een Nederlands of Europees paspoort kunnen vrijwillig inburgeren, sinds het in werking treden van de Regeling vrijwillige inburgering (zie ook figuur 2).

Onder de inburgeringswet vallen oudkomers (in Nederland woonachtig vóór 1 januari 2007), nieuwkomers (woonachtig in Nederland ná 1 januari 2007) en geestelijk bedienaren (werkzaam voor een godsdienst of kerk) (Ministerie van VROM, 2009).

Figuur 2. Verplichte en vrijwillige inburgeraars

Wie moet inburgeren? (Wet Inburgering)

- 18-65 jaar
- Geldig verblijfsdocument, maar niet een EU- of de Nederlandse nationaliteit
- Onvoldoende beheersing van het Nederlands (A2 niveau)
- Onvoldoende kennis van de Nederlands samenleving

Wie mag inburgeren? (Regeling vrijwillige inburgering)

- 18-65 jaar
- Nederlands of Europees paspoort
- Onvoldoende beheersing van het Nederlands (A2 niveau)
- Onvoldoende kennis van de Nederlands samenleving

Het aantal nieuwkomers dat vanwege de WI jaarlijks moet gaan inburgeren, wordt door de overheid op 15.000 geschat. Daarnaast zijn er in Nederland zo'n 250.000 oudkomers die inburgeringsplichtig zijn. Van deze groep is ongeveer 55% vrouw. De meeste oudkomers zijn van Turkse (22%) of Marokkaanse (17%) komaf. De grote meerderheid (80%) valt in de leeftijdscategorie 18-45 jaar, en 38% woont in een van de vier grote steden (SCP, 2007).

§1.2.2 Doelen & middelen

Zoals eerder vermeld is na invoering van de WI het Deltaplan Inburgering gepresenteerd. In dit plan staan o.a. de doelen van het inburgeringsbeleid en de daarvoor beschikbare middelen. De belangrijkste operationele doelstelling van het beleid is 'bewerkstelligen dat oud- en nieuwkomers hun inburgeringsexamen halen'. Het kabinet wil in haar regeerperiode ieder jaar gemiddeld 60.000 inburgeringsprogramma's realiseren. De gemeenten, die voor het aanbieden van de programma's verantwoordelijk zijn, ontvangen hiervoor in 2009 €365 miljoen (Ministerie van Financiën, 2009). Per aangeboden inburgeringsvoorziening krijgt een gemeente €5950. In 2007 werden overigens nog geen 10.000 trajecten gerealiseerd, terwijl de doelstelling voor dat jaar 47.000 was (Minister van WWI, 2009).

Omdat het kabinet geconstateerd heeft dat de wisselwerking tussen inburgering en participatie in de samenleving van belang is, heeft men zich tot doel gesteld dat in 2011 80% van de inburgeringsprogramma's dual moet zijn. Hiermee wordt bedoeld dat het volgen van een cursus samen gaat met bijvoorbeeld werken of het volgen van een opleiding. Gemeenten krijgen per dual traject een bijdrage van het rijk. In tabel 1 staan de prestatie-indicatoren voor het inburgeringsbeleid, met de scores van 2007 en de doelstellingen voor de jaren erna.

Tabel 1. Prestatie-indicatoren inburgering Nederland						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Aantal aangeboden inburgeringvoorzieningen	8 570	54 000	62 000	72 000	62 000	55 000
Aantal duale trajecten in % van het totaal aantal aangeboden inburgeringsvoorzieningen		20%	40%	60%	80%	80%
Aantal geslaagden voor het inburgeringsexamen	492	4 000	14 000	33 000	41 000	45 000
Slagingspercentage	50%	50%	55%	60%	65%	70%

Bron: Ministerie van Financiën, 2009

§1.2.3 Actoren

In de dagelijkse praktijk die het gevolg is van de Wet Inburgering, speelt een aantal actoren een grote rol.

De belangrijkste actor is vanzelfsprekend de inburgeraar. Inburgeraars vormen de doelgroep van de wet. Het centrale punt van de wet – de inburgeringsplicht – is dan ook op hen van toepassing. Hoewel andere actoren voor ondersteuning kunnen zorgen, zijn de inburgeraars zelf verantwoordelijk voor het behalen van het inburgeringsexamen. Ze mogen dan ook zelf bepalen in hoeverre en op welke manier ze zich op het examen voorbereiden (IB-Groep, 2007).

De gemeente heeft de belangrijkste taak in de uitvoering van de WI. De eerste stap in het hele proces is het benaderen van potentiële inburgeringsplichtigen voor een intakegesprek. Er wordt dan onderzocht of de persoon daadwerkelijk inburgeringsplichtig is. Zo ja, dan moet de gemeente diegene een inburgeringsvoorziening aanbieden.

In het geval er geen sprake is van de inburgeringsplicht kan bekeken worden of de persoon alsnog in aanmerking kan komen voor een aanbod van de gemeente. Als de inburgeraar niet meewerkt aan de intake of aan de inburgeringsvoorziening kan de gemeente een boete opleggen. Ook als de inburgeraar niet binnen 3,5 jaar slaagt voor het examen kan de gemeente de persoon beboeten. De gemeente heeft de taak alle mensen te registreren die actief zijn geweest in het kader van de WI.

Ook de IB-Groep heeft in het inburgeringstraject een belangrijke rol. Zo dient de IB-Groep de basisregistratie inburgering te verzorgen, en is het verantwoordelijk voor het innen en toekennen van vergoedingen en leningen voor inburgeringscursussen en -examens. Ten slotte neemt de IB-Groep het centrale deel af van het examen (IB-Groep, 2007).

Het Rijk is verantwoordelijk voor de bepaling en verstrekking van het budget dat benodigd is voor de uitvoering van het beleid. Over de minister van Wonen, Wijken en Integratie (WWI) kun je tenminste zeggen dat hij een algemene ministeriële verantwoordelijkheid heeft voor het beleid en het wettelijk kader. Daarnaast heeft hij een specifieke ministeriële verantwoordelijkheid voor de bevoegdheden die hij binnen de WI heeft (Algemene Rekenkamer, 2007). Zo kan de minister instellingen aanwijzen die inburgeringscursussen mogen aanbieden, en hij heeft de bevoegdheid deze instellingen aanwijzingen te geven over de uitoefening van haar taken. Ook stelt de minister het inburgeringsexamen vast (Ministerie van BZK, 2006). Omdat in het kader van de WI een specifieke uitkering naar de gemeenten gaat, is de minister ook verantwoordelijk voor de besteding van dit rijksgeld, hoewel de uitvoering dus decentraal plaatsvindt. De IB-Groep is een zogenaamde rechtspersoon met een wettelijke taak. Deze hebben dan ook een eigen verantwoordelijkheid, maar de minister is wel verantwoordelijk voor de recht- en doelmatige besteding van het publieke geld en de uitvoering van publieke taken van de IB-Groep (Algemene Rekenkamer, 2007).

De inburgeringscursussen worden door vele aanbieders aangeboden. Bij de WIN waren de Regionale Opleidingscentra (ROC's) de enige aanbieder, maar inmiddels zijn er tientallen particuliere instellingen. Uiteraard spelen de docenten bij de onderwijsinstelling een sleutelrol bij het al of niet slagen van het inburgeringstraject.

De al eerder genoemde stichting *Blik Op Werk* heeft met toestemming van de minister van WWI een keurmerk voor de cursussen ontwikkeld. Als een inburgeraar bij de IB-Groep geld wil lenen voor zijn inburgeringscursus, kan dit alleen bij deelname aan een cursus met dit keurmerk (*Stichting Blik Op Werk*, 2009).

Het centrale inburgeringsexamen wordt door de IB-Groep afgenomen. Naast het centrale deel kan de IB-Groep ook de portfolio's beoordelen, maar voor deze beoordeling en de rest van het examen zijn ook andere instellingen door de minister aangewezen. Het KwaliteitsCentrum Examinering (KCE) registreert de bevoegde instellingen en houdt toezicht op de uitvoering van de examens (KCE, 2009).

§1.3 Buitenland

Uiteraard wordt niet alleen in Nederland beleid ontwikkelt voor migranten; ook in het buitenland wordt aandacht besteed aan integratie en inburgering. Op basis van gegevens van de Migrant Integration Policy Index (MIPEX, 2009), die meer dan 140 beleidsindicatoren gebruikt, is vast te stellen welke landen de meeste eisen stellen aan migranten die zich permanent willen vestigen. Duitsland, Oostenrijk en Nederland komen in de top-5 voor. Hoewel de eisen die aan inburgering gesteld worden de hoge positie maar gedeeltelijk verklaren, geeft het wel aan dat inburgeren in deze landen van belang is.

In Duitsland kunnen nieuwkomers 300 tot 600 uur taallessen krijgen, en 30 uur les over de Duitse samenleving. Zodra migranten zich permanent in Duitsland willen vestigen is het voldoende afleggen van het inburgeringsexamen verplicht. De sanctie bij het niet tijdig halen van het diploma is een boete of een lagere uitkering.

Oostenrijk kent een ander systeem. Migrant die voor langere tijd in Oostenrijk willen verblijven dienen een integratiecontract te tekenen, waarin een inspanningsverplichting is opgenomen. Men is verplicht deel te nemen aan een inburgeringscursus van 75 uur, maar er hoeft daarna geen examen gemaakt te worden. Als men vóór de cursus deelneemt aan een taaltest en deze voldoende afrond vervalt ook de inspanningsverplichting. De sanctie bij het niet voldoen aan de inspanningsverplichting is het niet vernieuwen van de verblijfsvergunning (Jacobs & Rea, 2007).

§1.4 Regeling vrijwillige inburgering (RVI) en Wet inburgering in het buitenland (Wib)

Voor mensen in Nederland die niet inburgeringsplichtig zijn, maar wel zouden willen inburgeren, is de

Regeling vrijwillige inburgering ingesteld. Deze regeling maakt het mogelijk dat de gemeente ook aan vrijwillige inburgeraars (onder bepaalde voorwaarden, zie figuur 2) een aanbod kan doen.

In 2006, dus nog voor invoering van de WI en de RVI, is al de Wet Inburgering buitenland in werking getreden. Mensen die voor een niet-tijdelijk doel naar Nederland komen moeten sinds de invoering van de Wib al in het land van herkomst inburgeren en een examen afleggen (Ministerie van VROM, 2006).

§1.5 Probleemstelling & onderzoeksvraag

In 2005 en 2006 begonnen per jaar gemiddeld zo'n 30.000 mensen met een inburgeringscursus. In 2007, het jaar waarin de Wet Inburgering werd ingevoerd, was dit aantal nog geen 10.000. Hoewel 2008 alweer een beter jaar was, werd ook dat jaar de doelstelling van 54.000 niet gehaald. Omdat er qua middelen wel ingezet was op dat aantal en het aantal cursisten dus sterk achterblijft, is er sprake van veel (half) lege klassen, en veel docenten die ontslag hebben gekregen omdat ze overbodig waren geworden.

De belangrijkste verklaring van de minister van WWI voor het teleurstellende resultaat is dat bij invoering van de WI werd gedacht dat de inburgeringsplicht ook aan potentiële inburgeraars die de Nederlandse nationaliteit hebben en aan EU-onderdanen kon worden opgelegd. Dit blijkt echter niet het geval te zijn.

Voor gemeenten heeft dit tot gevolg dat het meer moeite kost om deze mensen te bereiken en over te halen op vrijwillige basis in te burgeren.

Daarnaast wordt als oorzaak voor het geringe aantal trajecten van 2007 de korte voorbereidingstijd van gemeenten genoemd. Ook de complexe regelgeving, de introductie van marktwerking en inburgeringsexamens, en de veranderde taakverdeling die de WI met zich meebracht zouden volgens de minister een rol hebben gespeeld (Minister WWI, 2009).

Uit een onderzoek van de SP (2009) onder inburgeraars en docenten blijkt dat er meer oorzaken voor slechte resultaten van de WI kunnen zijn. Zo vinden de ondervraagde inburgeraars dat er te weinig les wordt gegeven, en dat er in de lessen die gegeven worden te weinig aandacht is voor de Nederlandse taal. Een deel van de inburgeraars geeft aan lessen te moeten missen omdat de kinderen naar school gebracht of opgehaald moeten worden.

De antwoorden op de enquêtevragen van docenten wijzen erop dat de arbeidsvoorwaarden van docenten onder de WI zijn verslechterd en dat de onderwijskwaliteit nog steeds onvoldoende is. Particuliere cursusaanbieders worden slechter beoordeeld dan ROC's, zowel qua arbeidsvoorwaarden als op onderwijskwaliteit. De meeste ondervraagden vinden de marktwerking dan ook een slechte zaak.

Uit al het voorgaande is op te maken dat er veel ontevredenheid is over de Wet Inburgering, en dat de doelen van het kabinet niet gehaald worden: het aantal mensen dat een inburgeringscursus volgt is veel lager dan beoogd. Hoewel er vele actoren bij het bereiken van de kabinetsdoelen betrokken zijn, is de inburgeraar de meest centrale figuur. Hij moet tenslotte bepalen of hij bereid is te investeren in het leren van een nieuwe taal en het zich eigen maken van kennis over de Nederlandse samenleving. Zonder medewerking van de inburgeraar zal inburgeringsbeleid nooit succesvol zijn. Om die reden zal in dit onderzoek de WI bekeken worden vanuit het perspectief van de inburgeraar. De focus zal hierbij liggen op de mensen die wél aan een inburgeringscursus deelnemen. Waarom nemen zij wél aan een cursus deel? Om achter de redenen van deze inburgeraars te komen zal gepoogd worden de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden:

'Wat zijn de motieven van inburgeraars om aan een inburgeringscursus deel te nemen?'

Het doel van dit onderzoek is het uitvoeren van een verkennende studie naar inburgering, aangezien er over dit onderwerp nog relatief weinig bekend is. Voor betrokken actoren zou deze studie inzichten kunnen bieden in de overwegingen van de inburgeraars. Wanneer de onderzoeksvraag beantwoord is, kan worden bekeken in hoeverre er bij het huidige beleid rekening wordt gehouden met de voorkeuren en belangen van de inburgeraars. Het is natuurlijk mogelijk dat bepaalde assumpties over hun overwegingen en gedrag niet blijken te kloppen. Daarom is onderzoeken wat er onder inburgeraars speelt zeer relevant.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zullen er eerst hypothesen opgesteld worden aan de hand van een theoretisch kader. Vervolgens zal uit interviews met docenten van inburgeringcursussen een beeld uit de praktijk worden geschetst over de motieven van de inburgeraars om aan een cursus deel te nemen. Ten slotte zal gekeken worden of met behulp van de bevindingen aanbevelingen gedaan kunnen worden om het inburgeringsbeleid te verbeteren.

2. Theorieën & hypothesen

Het al of niet slagen van de Wet Inburgering is voor een groot deel afhankelijk van het gedrag van de inburgeraar. Om aan de inburgeringsplicht te voldoen zal het volgen van een inburgeringscursus voor veel migranten noodzakelijk zijn. Toch neemt lang niet iedere potentiële inburgeraar aan zo'n cursus deel.

In dit hoofdstuk zullen de mogelijke redenen van migranten aan bod komen om aan een cursus deel te nemen. Uit de theorie moet blijken wat mogelijke kosten en baten zijn voor migranten met betrekking tot inburgeren.

Er zal worden ingegaan op algemene theorieën over het bereiken van welzijn, aan de hand van de rationele keuze-theorie en de Social Production Function-theorie. Daarna zullen binnen dit theoretische kader factoren worden besproken die de keuze van de migrant – het al of niet volgen van een inburgeringscursus – kunnen beïnvloeden.

Relevante theorieën die toegespitst zijn op inburgering zijn erg schaars. Zowel nationale als internationale onderzoeksinstituten gaan in hun publicaties over integratie niet of nauwelijks in op inburgering en de inburgeraars. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat de huidige inburgeringswetgeving zowel in Nederland als in het buitenland vrij recent geïntroduceerd is (Jacobs & Rea, 2007). Er is om die reden waarschijnlijk nog weinig onderzoek naar overwegingen van inburgeraars gedaan.

Wegens het gebrek aan specifieke theorieën over inburgeren, zullen de hypothesen over redenen om wel of niet in te burgeren worden afgeleid uit meer algemene theorieën.

§2.1 Theoretisch kader

Verklaringen voor gedrag kunnen volgens Lindenberg (2001) grofweg ingedeeld worden in twee categorieën: economische verklaringen en sociologische/psychologische verklaringen. In de economie wordt gedrag verklaard aan de hand van incentives. Als een bepaalde gedraging (meer) beloond wordt, zal dit gedrag vaker vertoond worden. Omgekeerd werkt dit effect hetzelfde. Als gedrag extra 'kosten' met zich meebrengt zal dit gedrag minder vertoond worden. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten en baten in materieel/financieel opzicht.

Sociologische en psychologische verklaringen voor gedrag gaan veelal uit van gedrag gebaseerd op waarden. Sociale waarden en normen bepalen in grote mate het menselijk gedrag. Mede vanwege de toenemende rationalisering van de wereld wordt in de sociale wetenschappen inmiddels vaak van doelrationeel gedrag gesproken. Bij het bereiken van doelen spelen sociale waarden en normen nog steeds een grote rol, maar de invloed van materiële incentives op het gedrag lijkt te zijn toegenomen (Coleman, 1990; Griffiths, 1995; Lindenberg, 2001).

§2.1.1 Rationele keuze-theorie

De socioloog Coleman heeft zich in zijn onderzoeken gericht op normatieve aspecten die menselijk gedrag beïnvloeden, maar ook op de economische, rationele component van de mens. De basis hiervoor is de rationele keuze-theorie, die door velen onder de aandacht is gebracht maar die ook ter discussie staat (o.a. Griffiths, 1995).

De rationele keuze-theorie gaat er vanuit dat mensen rationeel kunnen handelen, niet gehinderd worden door sociale normen, en hun eigen belang nastreven. Men kiest voor het uitvoeren van de handeling die hen het maximale nut oplevert, en men is in staat een rationele kosten-batenafweging te maken. In de contacten met andere actoren staat de strijd om (schaarse) hulpbronnen centraal. Er wordt aan deze assumpties van Coleman nog toegevoegd dat mensen zich volgens de rationele keuze benadering bewust zijn van al hun voorkeuren, en dat deze voorkeuren transitief en consistent zijn (Shepsle & Bonchek, 1997).

De relevantie van de rationele keuze-theorie voor inburgering is de nadruk die wordt gelegd op het feit dat mensen voorkeuren hebben, en kunnen afwegen welk gedrag hen het meeste nut oplevert. Met voorkeuren worden zaken bedoeld waar een hoge(re) prioriteit aan toe wordt gekend en waaraan veel waarde wordt gehecht. Voor inburgeren geldt dat er redenen kunnen zijn die ervoor zorgen dat het volgen van een inburgeringscursus bijdraagt aan het welzijn van een individu, maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat inburgeren de enige manier is om welzijn te bereiken. Er kunnen bij een ieder voorkeuren bestaan die wellicht nog meer aan het welzijn toevoegen dan inburgeren, en die dus meer prioriteit krijgen. Aangezien welzijn zeer subjectief is, zullen bepaalde inburgeringsplichtigen het deelnemen in een inburgeringstraject minder van belang achten dan sommige andere bezigheden.

De rationele keuze-theorie veronderstelt dus dat de inburgeringsplichtigen een rationele afweging kunnen maken te midden van alle redenen om wel of niet een inburgeringscursus te gaan volgen.

§2.1.2 Social Production Function-theorie

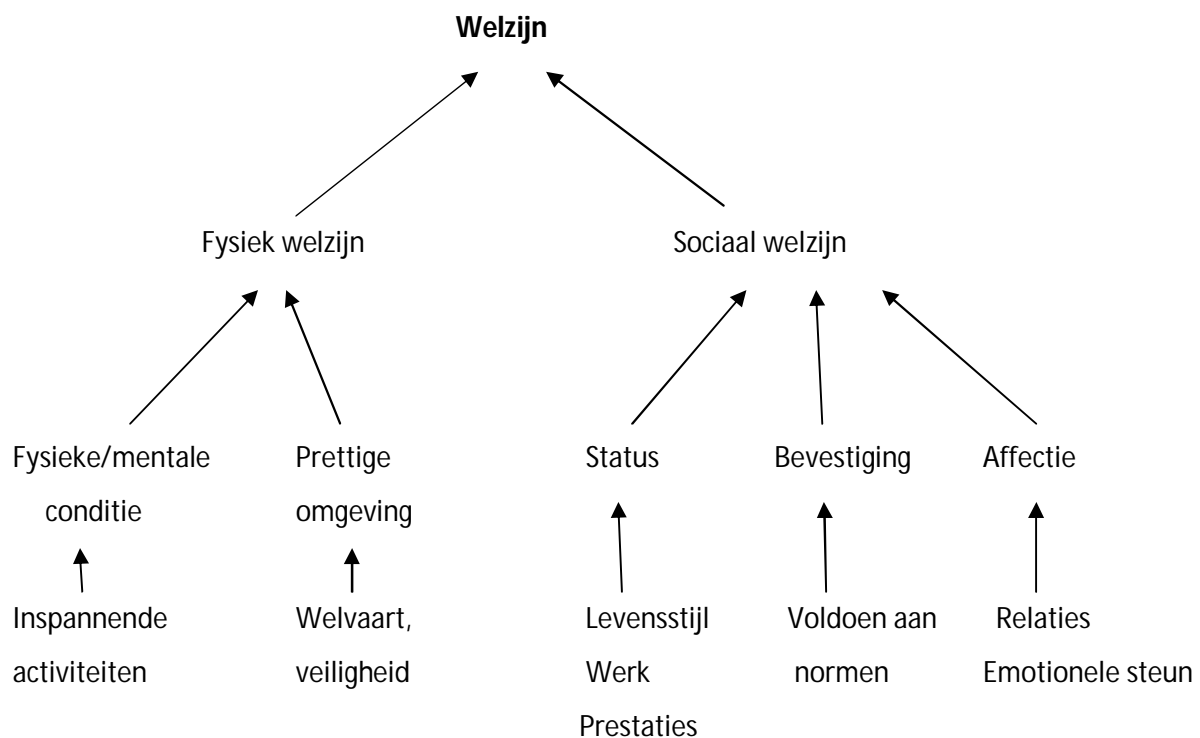
Een theorie die de psychologische en economische perspectieven op gedrag integreert is de Social Production Function-theorie (Ormel et al., 1999). Deze theorie stelt het zojuist al genoemde begrip 'welzijn' centraal. Uitgangspunt van deze algemene gedragstheorie is dat mensen streven naar twee vormen van welzijn: fysiek en sociaal. Het bereiken van fysiek en sociaal welzijn zijn universele doelen volgens de SPF-theorie. Dit doel is dus niet afhankelijk van het individu of de context. De definitie van (subjectief) welzijn die gehanteerd wordt is 'de mate waarin een individu de kwaliteit van zijn leven als positief beoordeelt'.

Fysiek welzijn kan gerealiseerd worden door te leven in een omgeving die prettig en veilig is, en waar ruimte is voor fysieke uitdagingen en 'dingen beleven'. Aan een prettige en veilige omgeving zou bijvoorbeeld het wonen in een aangenaam huis kunnen bijdragen.

Om sociaal welzijn te bereiken dient een bepaalde status verworven te worden. Bevestigd worden bij het vertonen van 'sociaal acceptabel' of 'juist' gedrag (voldoen aan sociale normen), en het ontvangen van affectie (liefde, vriendschap etc.) beïnvloeden het sociale welzijn eveneens in grote mate positief volgens de SPF-theorie.

Voor inburgering kan de SPF-theorie relevant zijn, omdat deze theorie verklaringen voor gedrag vanuit verschillende perspectieven aandraagt. Bij het streven naar welzijn houdt de SPF-theorie sterk rekening met sociale waarden en normen, maar verliest de economische component niet uit het oog. Door het grote bereik van de theorie zullen de meeste en in elk geval de belangrijkste motieven van inburgeraars om deel te nemen aan een cursus aan bod kunnen komen. In figuur 3 is de basis van de SPF-theorie schematisch weergegeven.

Figuur 3. De basis van de Social Production Function-theorie

§2.1.3 Rationele keuze en SPF-theorie

De rationele keuze-theorie vormt in feite een onderdeel van de SPF-theorie. De rationele keuze-theorie is heel strikt in de assumptie dat mensen hun belangen rationeel kunnen afwegen. Het gaat dan echter met name om de meer 'materiële' zaken, die voor het grootste deel binnen de SPF-theorie onder fysiek welzijn en status vallen, zoals werk en inkomen. De SPF-theorie gaat een stap verder, en betreft ook de normatieve en relationele aspecten bij de besluitvorming. Het gaat daarbij om het voldoen aan sociale normen en het belang van affectie voor een individu. Bij deze grotendeels onbewuste processen worden meestal geen expliciete kosten-baten afwegingen gemaakt. Deze vallen daardoor buiten de rationele keuze-theorie, waardoor deze theorie dus onderdeel uitmaakt van de bredere SPF-theorie. Omdat er bij al of niet inburgeren sprake kan zijn van zowel materiële als sociale redenen, worden beide theorieën voor dit onderzoek zeer bruikbaar geacht.

§2.2 Hypothesen m.b.t. fysiek welzijn

Inburgeren zou een positief effect kunnen hebben op het fysieke welzijn van een individu. Volgens de SPF-theorie dragen een goede fysieke en mentale conditie en het leven in een aangename omgeving bij aan het fysieke welzijn.

§2.2.1 Fysiek-mentale conditie

Om in een goede conditie te blijven, is het van belang dat een individu voldoende inspannende activiteiten ontplooit. Volgens de SPF-theorie gaat het enerzijds om lichamelijke inspanning, anderzijds om mentale inspanning.

Wanneer iemand een inburgeringscursus volgt, is er in elk geval sprake van een mentale/cognitieve inspanning. Het aanleren van een taal en het bekend raken met een samenleving vereist voor de meeste inburgeraars ongetwijfeld een aanzienlijke inspanning. Inburgeringsplichtigen die zich bewust zijn van het belang van cognitieve inspanning, zouden om die reden een cursus kunnen gaan volgen. Inburgeren leidt niet direct ook tot lichamelijke inspanning. Wellicht moet een inburgeraar te voet of per fiets naar de onderwijsinstelling reizen, maar dit effect zal vermoedelijk niet erg groot zijn. Mocht men door ingeburgerd te zijn een baan vinden, kan men zich het wellicht met het inkomen dat daaruit voortkomt veroorloven te gaan (team)sporten, terwijl dit momenteel misschien niet mogelijk is. Het is echter niet aannemelijk dat de genoemde inspanningen een (belangrijk) motief voor een inburgeringsplichtige zijn om een cursus te gaan volgen.

§2.2.2 Aangename omgeving

Leven in een aangename omgeving is voor een persoon ook van belang. Daar valt bij de SPF-theorie niet alleen geschikte huisvesting onder, maar ook bijvoorbeeld voldoende nachtrust, drinken en voedsel. Het creëren van een omgeving die aan deze voorwaarden voldoet is vaak eenvoudiger te realiseren met voldoende financiële middelen. Om over deze middelen te beschikken is inkomen nodig, en inkomen is weer te verkrijgen door het verrichten van betaalde arbeid. Om aan werk en inkomen te komen, is zogenaamd 'menselijk kapitaal' nodig. Dit blijkt althans uit onderzoeken waarin de human capital-theorie getoetst is. Deze theorie, die veel wordt toegepast op migranten, voorspelt dat mensen met meer menselijk kapitaal een grotere kans op een prestigieuze baan en een hoog inkomen hebben (Friedberg 2000; Piche et al. 2002; Schoeni 1998; Van Tubergen et al. 2004). De belangrijkste hulpbronnen die samen het menselijk kapitaal vormen, zijn opleiding, werkervaring en taalbeheersing. Hoe meer een persoon beschikt over deze hulpbronnen, des te hoger zal zijn inkomen zijn.

Inburgeren draagt in elk geval bij aan de hulpbron taalbeheersing. Daar ligt bij inburgeringscursussen de nadruk op. En voor iemand die de taal machtig is, is het volgen van een opleiding eenvoudiger. Ook op de hulpbron opleiding kan inburgeren dus een positieve invloed hebben. Doordat de inburgeraar zich op deze twee hulpbronnen ontwikkelt, neemt de kans op werk en het daaruit voortvloeiende inkomen toe. Uit de human capital-theorie is dus af te leiden dat inburgeren indirect tot (een hoger) inkomen leidt. Voor migranten die zich hiervan bewust zijn, kan dit een belangrijke reden zijn om in te burgeren.

Wel dient opgemerkt te worden dat het systeem van sociale zekerheid in Nederland altijd in primaire levensbehoeften voorziet, waardoor een leefbare omgeving ook zonder inkomen uit arbeid kan worden gerealiseerd. Maar op andere zaken die de SPF-theorie in ogenschouw neemt, zoals bijvoorbeeld nachtrust, stress en de gevolgen daarvan voor de lichamelijke conditie, heeft dit sociale systeem geen invloed en is een individu zelf verantwoordelijk. Nu kunnen met inkomen niet alle mogelijke problemen verholpen worden, maar enkele randvoorwaarden (zoals goede huisvesting) kunnen ermee geoptimaliseerd worden. Daarnaast zou je een 'leefbare en aangename omgeving' ook breder kunnen opvatten door niet alleen het streven naar primaire levensbehoeften maar ook het streven naar de meer luxegoederen bij fysiek welzijn te betrekken.

In dat geval zijn sociale uitkeringen doorgaans niet toereikend om in de behoeften te voorzien, en is (extra) inkomen van groot belang.

Kortom, inburgeren vergroot de kans op (beter) werk, en daarmee de kans op een (hoger) inkomen, waardoor fysiek welzijn beter bereikt kan worden. De inspanning die een inburgeraar zal willen leveren, zal afhangen van de waarde die de persoon hecht aan inkomen. Immers, wanneer iemand weinig waarde hecht aan extra financiële middelen, zal het verkrijgen van inkomen niet of nauwelijks een reden zijn om een inburgeringscursus te gaan volgen.

Hypothese 1: Naarmate inburgeringsplichtigen meer waarde hechten aan inkomen, des te meer zullen zij willen investeren in inburgeren.

§2.3 Hypothesen m.b.t. sociaal welzijn

Inburgeren kan niet alleen een bijdrage leveren aan het fysieke welzijn; ook het sociale welzijn kan er positief mee beïnvloed worden. Dit blijkt wanneer wordt ingezoomd op de factoren die volgens de SPF-theorie invloed hebben op het sociale welzijn: status, normen en affectie. Wanneer inburgeren wordt bekeken vanuit sociaal welzijn ligt de nadruk op het belang van de opvattingen van anderen. Immers, bij zowel status, normen en affectie is hier sprake van.

§2.3.1 Status

Bij het streven naar sociaal welzijn blijkt status een relevante factor te zijn. Met het begrip status wordt in de SPF-theorie de positie van een individu ten opzichte van anderen bedoeld. Deze positie is dan gebaseerd op de mate van controle over schaarse hulpbronnen. In onderzoek wordt vaak de term 'sociaal economische status' (SES) gehanteerd. Tot de hulpbronnen die in ogenschouw worden genomen bij de SES worden meestal opleiding, beroep en inkomen gerekend (RIVM, 2002).

Opleiding an sich speelt dus al een belangrijke rol bij het bepalen van de status van een individu, maar opleiding heeft ook invloed op die andere twee factoren die een rol spelen bij het bereiken van status: beroep en inkomen. Met behulp van de human capital-theorie is zojuist al toegelicht hoe inburgeren opleiding en taalbeheersing kan beïnvloeden, en hoe deze twee hulpbronnen samen met werkervaring het beroep en inkomen grotendeels bepalen. De status die een persoon kan ontlenen aan het volgen van een opleiding, het uitoefenen van een (prestigieus) beroep en het ontvangen van een (hoog) salaris, zouden een reden kunnen zijn om een inburgeringscursus te gaan volgen.

Naast het belang van hulpbronnen voor de status van een individu, is volgens de human capital-theorie het bezitten van menselijk kapitaal een voorwaarde voor sociaal-economische integratie in een land.

Voor migranten zijn opleiding, taalbeheersing en werk(ervaring) dus bevorderlijk voor hun status, én voor hun integratie in de samenleving. Hieruit volgt de verwachting dat mensen die nog onvoldoende zijn ingeburgerd in Nederland graag een inburgeringscursus zullen willen volgen, omdat hierdoor hun menselijk kapitaal zal toenemen, en daardoor ook hun status. Deze verwachting is 'breder' dan hypothese 1 waarin alleen naar inkomen gekeken werd. Evenals bij die hypothese, geldt ook hier dat de te verwachten inspanning die wordt geleverd bij de cursus zal afhangen van de waarde die men toekent aan de onafhankelijke variabele, in dit geval status.

Hypothese 2: Naarmate inburgeringsplichtigen meer waarde hechten aan status, des te meer zullen zij willen investeren in inburgeren.

§2.3.2 Normen

Bevestigd worden wanneer 'sociaal acceptabel' of 'wenselijk' gedrag wordt vertoond is volgens de SPF-theorie eveneens van groot belang voor het sociale welzijn. Normatieve opvattingen van anderen zullen dus veelal nageleefd worden. De socioloog Durkheim heeft hier een algemene theorie voor geformuleerd die dit deel van de SPF-theorie ondersteunt. Hij voorspelt dat naarmate een individu hechter geïntegreerd is in een groep, hij de normen van die groep meer zal naleven (Ultee, Arts & Flap, 2005). Als potentiële inburgeraars veel mensen in hun sociale netwerk hebben die zelf zijn ingeburgerd en het belangrijk of vanzelfsprekend vinden om in te burgeren in een 'nieuw' land, dan is het volgens de theorie van Durkheim aannemelijk dat men geneigd is deze norm na te leven, in dit geval door een inburgeringscursus te gaan volgen. Andersom kun je evengoed verwachten dat een gebrek aan mensen in de omgeving die zelf zijn ingeburgerd of een positieve kijk op inburgeren hebben, zal leiden tot een weinig gemotiveerde houding ten aanzien van het volgen van een cursus. *Hypothese 3: Naarmate inburgeringsplichtigen meer personen hun sociale netwerk hebben die inburgeren stimuleren, des te meer zullen zij willen investeren in inburgeren.*

Durkheim richt zich met zijn theorie met name op informele normen. Met deze normen worden de moraal en ongeschreven conventies bedoeld. Daarnaast bestaan er uiteraard ook formele normen; de moraal en conventies zijn dan wettelijk, en dus op papier, vastgelegd (Aldewereld, 2007). De Wet Inburgering is hier een zeer relevant voorbeeld van. In deze wet staat o.m. dat het voor bepaalde oudkomers en nieuwkomers verplicht is in te burgeren. Het verplichte karakter van deze norm zou voor inburgeringsplichtigen een zeer belangrijk motief kunnen zijn om aan een inburgeringscursus deel te nemen, aangezien zij moeten slagen voor het inburgeringsexamen. De sanctie bij het niet meewerken aan de inburgeringsvoorziening en het examen niet tijdig (voldoende) afleggen is een boete. Het verplichtende karakter van de WI, en de dreiging van een boete zou men doen kunnen besluiten in te burgeren¹.

Deze verwachting wordt ook ondersteund door de 'social control-theorie' van de al eerder aangehaalde socioloog Coleman (Griffiths, 1995). In zijn algemene model (het zgn. Coleman-bootje) legt hij uit hoe condities op macro-niveau, via het micro-niveau waarbij het individu door die condities gedragsprikkel krijgt, een verklaring kunnen vormen voor macroverschijnselen.

De eerste assumptie van de theorie is het bestaan van algemeen geldende normen en regels in een samenleving. Deze normen en regels zullen door het individu worden overgenomen, althans, als het hier belang bij denkt te hebben. Vervolgens zal het individu zijn gedrag op de overgenomen normen en regels aanpassen, en er dus naar handelen. Op het moment dat veel mensen dit doen, zijn de effecten ook zichtbaar in de samenleving; op het macroniveau dus.

Een gevolg van dit model voor inburgering kan zijn dat als inburgeren in Nederland verplicht is, dit bij goed geïmplementeerd beleid prikkels zal generen, waardoor individuen het belang van inburgeren zullen overnemen, en ernaar gaan handelen door een inburgeringscursus te volgen.

Hypothese 4: Naarmate inburgeringsplichtigen zich meer bewust zijn van de verplichting om in te burgeren en de bijbehorende sanctie, des te meer zullen zij willen investeren in inburgeren.

Wanneer gedrag sterk afhangt van de normen van anderen, dan is er bij het individu sprake van 'extrinsieke' motivatie. De 'beloning' voor het vertoonde gedrag bestaat dan voornamelijk uit de goedkeuring van anderen.

¹ Voorwaarde hierbij is dat men natuurlijk wel op de hoogte moet zijn van de sanctie.

Belangrijk om te vermelden is dat er ook sprake kan zijn van 'intrinsieke' motivatie. Bij gedrag dat vertoond wordt onder invloed van intrinsieke motivatie bestaat de beloning 'slechts' uit de zelfwaardering die uit het vertoonde gedrag voortkomt (Lindenberg, 2001). Hoewel inburgeraars volgens Durkheim de mening van anderen zwaar zullen laten meewegen, kunnen inburgeraars ook intrinsiek gemotiveerd zijn om in te burgeren. Zij kunnen daar om wat voor reden dan ook voldoening uit halen, (vrijwel) volledig onafhankelijk van externe incentives zoals waardering, geld etc. Wellicht wil iemand zichzelf tonen dat hij in staat is zich de benodigde kennis van de taal en van de samenleving eigen te maken, en besluit de persoon om die reden een cursus te gaan volgen. Ook mogelijk is dat men het belangrijk vindt een cognitieve inspanning te doen voor de 'mentale conditie', zoals genoemd in het hoofdstuk over fysiek welzijn.

§2.3.3 Affectie

Naast status en normen is volgens de SPF-theorie ook affectie een essentiële factor die bijdraagt aan het sociale welzijn van een individu. Bij affectie gaat het om sociale/persoonlijke contacten. Inburgeren zou wellicht een positieve bijdrage kunnen leveren aan deze contacten. Bij inburgeringscursussen krijgen deelnemers namelijk grotendeels in groepen les. Hierdoor wordt contact tussen inburgeraars bevorderd, en kan een onderlinge band ontstaan. Wellicht leidt dit zelfs tot vriendschappen, maar in elk geval is de kans op leuke sociale contacten groot, zeker gezien het feit dat het in veel gevallen gaat om mensen met een vergelijkbare achtergrond en leefsituatie. Voor inburgeringsplichtigen die het opdoen van nieuwe contacten belangrijk vinden zou dit een reden kunnen zijn om aan een cursus deel te nemen.

Daarnaast zou inburgeren de kloof met de autochtone bevolking kunnen verkleinen, vooral doordat de taalbarrière zal afnemen of zelfs verdwijnen. Het potentieel aan leuke contacten en vriendschappen kan hierdoor toenemen.

Hypothese 5: Naarmate inburgeringsplichtigen meer waarde hechten aan het opdoen van nieuwe sociale contacten, des te meer zullen zij willen investeren in inburgeren.

De contacten die bij een inburgeringscursus ontstaan kunnen niet alleen leiden tot meer affectie, maar ze maken ook onderdeel uit van het zogenaamde 'sociale kapitaal'. Bij menselijk kapitaal gaat het zoals eerder genoemd om persoonlijk opgedane vaardigheden, terwijl bij sociaal kapitaal het sociale netwerk van belang is. Daarbij moet gedacht worden aan de nuttige informatie die contacten kunnen bezitten, bijvoorbeeld over beschikbare banen. Zo is veelvuldig aangetoond dat sociaal kapitaal evenals menselijk kapitaal een grote invloed kan hebben op de baan en het inkomen van een persoon (Aguilera 2002; Aguilera & Massey 2003; Sanders & Nee 1996; Sanders, Nee & Sernau 2002).

§2.4 Onderlinge samenhang tussen de verklaringen in het SPF-kader

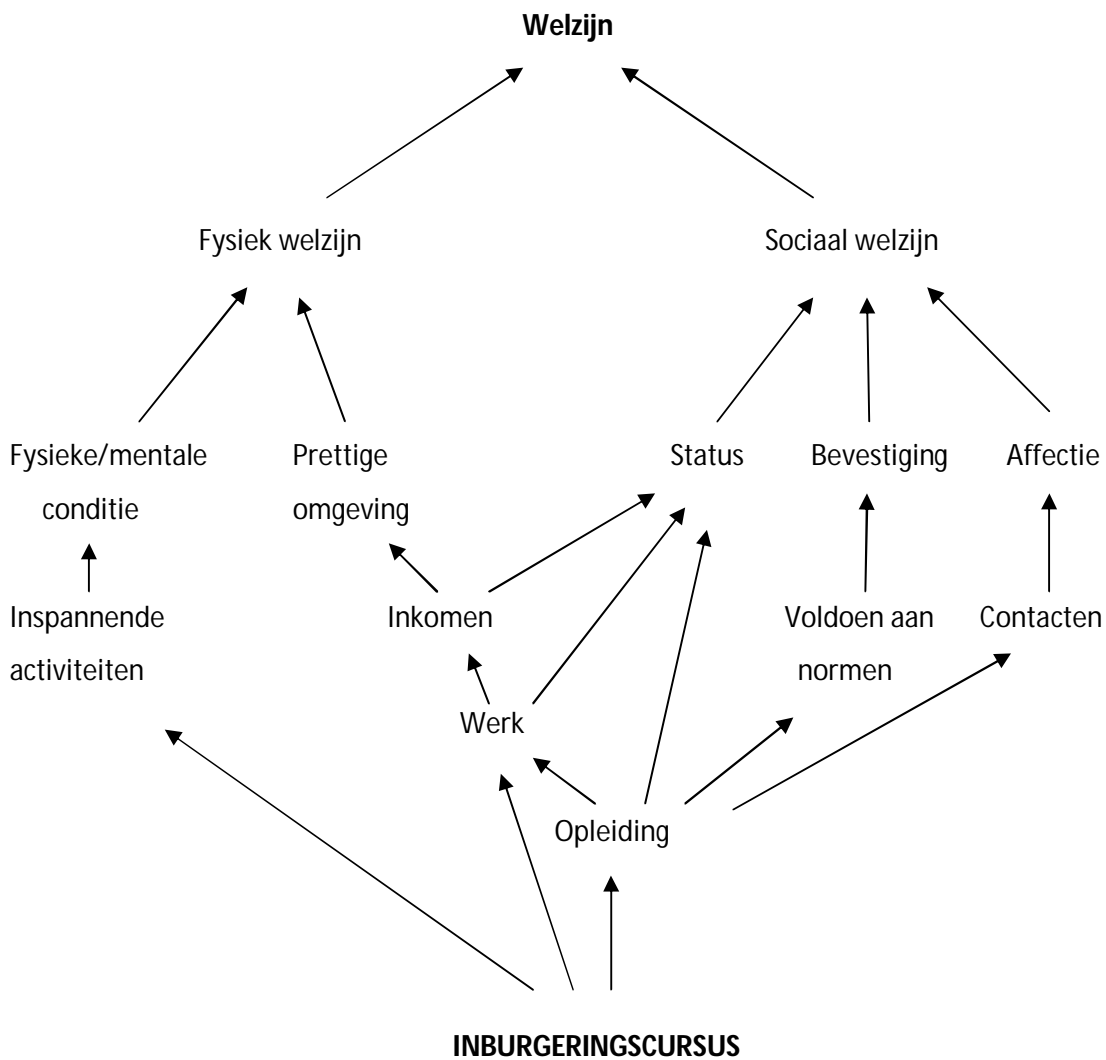
De doelen om sociaal welzijn te bereiken zijn in het voorgaande afzonderlijk besproken. Het moge echter duidelijk zijn dat status, normen en affectie onderling samenhangen en elkaar beïnvloeden. Zo kun je status niet alleen als een objectief meetbare variabele zien (zoals bij SES) maar ook als een subjectieve, normatieve inschatting. En affectie en sociaal kapitaal kunnen direct, of indirect via inkomen en beroep, weer bijdragen aan een hogere status. En het voldoen aan normen kan leiden tot affectie.

Hoewel volgens de SPF-theorie fysiek en sociaal welzijn twee verschillende vormen van welzijn zijn, staan ook zij niet geheel los van elkaar. Dit heeft vooral te maken met een van de manieren om tot deze vormen van welzijn te komen, namelijk inkomen. Inkomen, zo is al eerder toegelicht, kan bijdragen aan het sociale welzijn doordat het de status van een individu beïnvloedt. Anderzijds kan inkomen ook een positief effect hebben op het fysieke welzijn, doordat met inkomen een geschikte leefomgeving gecreëerd kan worden. Daarom is inkomen de factor die de verschillende vormen van welzijn bindt.

In elk geval volgen uit de SPF-theorie veel redenen voor inburgeraars om in te burgeren. Inburgeren bevordert het fysieke welzijn door de cognitieve inspanning die het vereist en het inkomen dat er indirect uit voortvloeit. En daarnaast is inburgeren een geschikte activiteit voor het verwerven van menselijk- en sociaal kapitaal, en kan op die manier een positief effect hebben op zowel de status als de mate van bevestigd worden en affectie van een persoon.

In figuur 4 is de uit de SPF-theorie afgeleide invloed die inburgeren kan hebben op het welzijn van een individu weergegeven.

Figuur 4. Inburgering en de SPF-theorie

§2.5 Hypothesen m.b.t. restricties en voorkeuren

Uit de Social Production Function-theorie, en de uitwerking ervan door middel van de menselijk kapitaal- en sociaal kapitaal theorie, zou men kunnen opmaken dat er alleen maar goede redenen zijn om aan een inburgeringscursus deel te nemen. Het bereiken van en streven naar sociaal en fysiek welzijn is van groot belang voor een mens, en zojuist is al toegelicht welke bijdrage het volgen van een inburgeringscursus hieraan zou kunnen leveren. Er kunnen echter voorkeuren en restricties aanwezig zijn die het volgen van een cursus minder aantrekkelijk maken of bemoeilijken. Sowieso zullen er altijd inburgeringsplichtigen zijn die verwachten ook zonder cursus het examen te halen. Maar ook inburgeringsplichtigen die wel een cursus nodig zouden kunnen hebben nemen vaak niet deel, of haken voortijdig af.

Wanneer we de rationele keuze-theorie hanteren, verwachten we dat de mensen die niet deelnemen of afhaken andere belangen hebben. Zij wegen de kosten en baten van een inburgeringscursus af, en besluiten dat andere bezigheden méér aan hun welzijn bijdragen dan inburgeren.

Naast voorkeuren, kunnen er bij inburgeringsplichtigen ook (gepercipieerde) restricties zijn die hen doen besluiten geen cursus te volgen. Restricties zijn beperkingen of belemmeringen, bijvoorbeeld persoonskenmerken (karakter, opleidingsniveau etc.), verplichtingen of andere omstandigheden die het volgen van een cursus bemoeilijken.

Uit eerder onderzoek blijkt dat het bij inburgering kan gaan om praktische problemen, culturele oorzaken, of inhoudelijke tekortkomingen van de cursussen die aan de beslissing om niet deel te nemen ten grondslag liggen.

§2.5.1 Werksituatie

Een doel van het inburgeringsbeleid is mensen aan het werk helpen. Door taalbeheersing en kennis van de samenleving zou de kans op een baan toe kunnen nemen. Uit een effectevaluatie van de WIN, uitgevoerd door Regioplan (2002), blijkt echter dat sommige inburgeraars al een baan hebben, al is het vaak laaggeschoold werk. Het combineren van werk en het volgen van inburgeringsonderwijs blijkt als zwaar te worden ervaren. Hoewel de opzet en uitwerking van de WI verschilt van de WIN, is het aannemelijk dat ook onder de WI het combineren van werk en een cursus voor inburgeraars een moeilijkheid is, die ze ervan zou kunnen weerhouden in te burgeren door het volgen van een cursus. Ook de combinatie met een andere opleiding of vrijwilligerswerk kan een probleem zijn. Daarnaast zijn met name vrouwen in de familie vaak belast met zorgtaken, die ook een belemmering kunnen vormen. Uit een klein onderzoek van de SP (2009) blijkt namelijk dat 30% van de cursisten aangeeft hinder te ondervinden van de lestijden vanwege de zorg voor hun kinderen. De kinderopvang sluit namelijk niet altijd goed aan bij de lestijden. Ook uit de WIN-evaluatie kwam dit punt naar voren, en de minister van WWI noemt het eveneens een van de barrières voor de inburgeraars (Ministerie van VROM/WWI, Deltaplan Inburgering, 2007).

Voor mensen die wegens tijdgebrek geen cursus volgen geldt dus dat ze blijkbaar andere prioriteiten hebben, die volgens hen nog meer dan inburgeren aan hun welzijn bijdragen.

Hypothese 6: Naarmate inburgeringsplichtigen minder andere verplichtingen hebben, zoals werk en zorgtaken, des te meer zullen zij willen investeren in inburgeren.

§2.5.2 *Thuisituatie*

Ook problemen thuis kunnen een belemmering vormen om deel te nemen aan inburgeringsonderwijs. Behalve ziekte, kan het hierbij ook gaan om een slechte financiële situatie. Naast de zorgen die dit met zich mee brengt, kunnen de kosten van een inburgeringscursus voor potentiële inburgeraars wellicht een probleem zijn.

Verder noemt de minister van WWI de mogelijkheid dat vrouwelijke inburgeringsplichtigen een partner kunnen hebben met traditionele opvattingen die het volgen van onderwijs bemoeilijken. Zo mogen sommige vrouwen niet bij andere mannen in de klas zitten. Het voldoen aan de norm van de man weegt dan veel zwaarder dan het nut van inburgeren. Deze verwachting is verdisconteerd in de derde hypothese, over de invloed van het sociale netwerk.

§2.5.3 *Cursusaanbod*

Andere redenen om niet te deel te nemen aan een inburgeringscursus, of voortijdig af te haken, kunnen met het cursusaanbod te maken hebben. Uit het onderzoek van Regioplan (2002) bleek dat het niveau van cursisten soms niet goed wordt ingeschat. Hierdoor krijgt een inburgeraar onderwijs onder of boven zijn niveau. Dit kan erg demotiverend werken.

Sommige inburgeraars vinden dat er in de cursussen te weinig aandacht aan het leren van de Nederlandse taal wordt besteed. Vooral de grammatica zou onderbelicht worden.

Naast de inhoud sluiten ook de lestijden soms niet aan op de wensen van de inburgeraars, of men vindt dat er te weinig lessen worden aangeboden.

Uit het al eerder aangehaalde onderzoek van de SP (2009) blijkt dat inburgeraars het kunnen praten met anderen en het kunnen helpen van de kinderen enorm belangrijk vinden. Als men er vertrouwen in heeft dat het volgen van een inburgeringscursus hieraan zou kunnen bijdragen, zal de motivatie om in te burgeren vermoedelijk groter zijn.

Hypothese 7: Naarmate inburgeringsplichtigen positiever zijn over het cursusaanbod, des te meer zullen zij willen investeren in inburgeren.

§2.6 Slot

In dit hoofdstuk zijn aan de hand van de SPF-theorie en de rationele keuze-theorie uiteenlopende redenen besproken die in de besluitvorming van een potentiële inburgeraar meegenomen kunnen wanneer hij bepaalt of hij een cursus gaat volgen of niet. Het leek, zoals eerder gezegd, dat uit de SPF-theorie volgt dat cursus deelname vanzelfsprekend is, maar de in paragraaf 2.5 besproken voorkeuren en restricties beïnvloeden het sociale en fysieke welzijn dus eveneens. In sommige gevallen kan het uitvoeren van bijvoorbeeld zorgtaken voor de status, het voldoen aan normen, en verkrijgen van affectie meer individueel nut opleveren dan het volgen van een inburgeringscursus. Dit hangt af van de normen van mensen in hun omgeving. Interessante vraag is wat mensen zwaarder laten wegen en onder welke voorwaarden ze bereid zijn een investering (in dit geval het inburgeren) te doen.

Om hier achter te komen, en de in dit hoofdstuk geformuleerde hypothesen te toetsen, zullen inburgeringsdocenten van bevoegde instellingen geïnterviewd worden.

3. Methoden & data

Om de hypothesen uit het vorige hoofdstuk te toetsen, zal gebruik worden gemaakt van de kennis en ervaringen van docenten van inburgeringscursussen. Zij zouden in staat moeten zijn om een goed beeld te schetsen van de inburgeringspraktijk, waardoor gekeken kan worden of de theoretische verklaringen voor het al of niet deelnemen aan een inburgeringscursus overeenkomen met de praktijk. Het zou natuurlijk nog interessanter zijn om de motieven om in te burgeren aan de inburgeraars zelf voor te leggen. Dit is echter niet mogelijk vanwege de taalbarrière. Veel cursisten beheersen het Nederlands dermate slecht, dat vragen over motieven, overwegingen en achterliggende gedachten te ingewikkeld voor hen zouden zijn. Docenten daarentegen zijn gewend om met inburgeraars te communiceren en zij spreken hen zeer regelmatig. Doordat ze al met zoveel inburgeraars te maken hebben gehad, zijn ze waarschijnlijk in staat goed in te schatten wat hen beweegt. Daarom kunnen juist docenten een belangrijke rol spelen bij het toetsen van de hypothesen van dit onderzoek.

Uiteindelijk is het de bedoeling dat er uitspraken gedaan kunnen worden over inburgeraars. Hier zijn twee selectiemomenten aan vooraf gegaan. Eerst zijn de cursusaanbieders gekozen, en van die aanbieders vervolgens de docenten.

§3.1 De Cursusaanbieders

De inburgeringsdocenten die bij het onderzoek betrokken zijn, zijn afkomstig van twee verschillende cursusaanbieders: IVIO-integratie en ROC Midden Nederland. Beiden zijn op meerdere plaatsen in Nederland actief, maar voor dit onderzoek zullen alleen hun locaties in de stad Utrecht bezocht worden. In Utrecht zijn in totaal dertien instellingen die inburgeringsonderwijs aanbieden (Stichting Blik Op Werk, 2009).

Voor IVIO-integratie en het ROC is gekozen omdat ze in het bezit zijn van het Keurmerk Inburgering en omdat met deze aanbieders zowel een particuliere aanbieder (IVIO-integratie) als een ROC vertegenwoordigd is. Wellicht zijn er tussen deze instellingen verschillen in uitkomsten, die niet toe te schrijven zijn aan de inburgeraars, maar aan andere factoren zoals het cursusaanbod of organisatorische omstandigheden. Voor de representativiteit van dit onderzoek lijken deze aanbieders erg geschikt.

Overigens hebben beide instellingen qua tijdstippen een ruim cursusaanbod; men kan elke dag zowel in de ochtend, middag als avond les krijgen. De lessen duren ongeveer 3 uur.

Uiteindelijk is met acht docenten gesproken; vijf van IVIO-integratie en drie van ROC Midden Nederland. Het bleek niet mogelijk te zijn om van deze instellingen nog meer docenten te spreken.

§3.2 De docenten

Na contact te hebben gelegd met de cursusinstellingen, hebben deze zelf hun docenten benaderd met de vraag wie aan het onderzoek deel wil nemen. Bij IVIO-integratie bleken alle vijf docenten beschikbaar. Bij het ROC was de animo duidelijk minder; drie docenten waren bereid hun medewerking te verlenen terwijl er veel meer benaderd waren.

De acht docenten die in het kader van dit onderzoek uiteindelijk werden bevestigd, hebben allen veel ervaring op gebied van lesgeven aan mensen die de Nederlandse taal niet of nauwelijks machtig zijn. Ook vóór het in werking treden van de Wet Inburgering waren ze al actief in het bijbrengen van het Nederlands aan oud- en nieuwkomers. De groepen inburgeraars die ze deze periode in de klas hebben, zien ze meestal twee keer per week. Hierdoor bouwen ze met veel cursisten een band op en horen ze ook veel persoonlijke verhalen aan. Ze kunnen daardoor een goede inschatting maken van de situatie waarin veel inburgeraars zich bevinden en wat hun motieven zijn om naar de cursus te komen. De achtergronden van de docenten verschillen nogal. Sommigen hebben al vroeg een opleiding gevolgd op het gebied van taalonderwijs, waardoor ze al snel bevoegd waren als docent. Anderen hebben zich laten omscholen, en waren bijvoorbeeld eerst werkzaam in de ICT. De man/vrouw verhouding van de acht docenten is overigens 3/5.

§3.3 De inburgeraars

De docenten met wie gesproken is hebben qua samenstelling verschillende groepen inburgeraars onder hun hoede. Vijf van de acht hebben momenteel laagopgeleide cursisten; dit zijn inburgeraars die wel gealfabetiseerd zijn, maar de Nederlandse taal beheersen rond taalniveau A1. Dit is het laagste niveau. Het grootste deel van die groep heeft zowel in Nederland als in het land van herkomst geen opleiding gevolgd.

De overige drie docenten geven les aan inburgeraars die het Nederlands al een stuk beter beheersen. Overigens hebben de meeste docenten ervaring met zowel hoog- als laagopgeleiden, waardoor ze voor dit onderzoek over beide groepen kunnen oordelen.

Qua etniciteit zijn de groepen van de docenten vrij divers, al zijn Marokkanen duidelijk het sterkst vertegenwoordigd. De man/vrouw verhouding is in totaal wel in balans, maar verschilt per groep. Docenten die in de ochtend en middag les geven treffen voornamelijk vrouwen aan, terwijl er in de avondgroepen meer mannen aanwezig zijn. Dit heeft te maken met het feit dat er meer mannen overdag werkzaam zijn, terwijl veel vrouwen geen werk hebben of slechts een paar uur per dag. Alle gesproken docenten geven momenteel overdag les, maar de meesten nu of in het verleden ook 's avonds.

Verreweg het grootste deel van de cursisten is inburgeringsplichtig. Vooral in de groepen met hoger opgeleiden zitten ook weleens inburgeringsbehoefigen (die dus vrijwillig deelnemen), maar de meeste deelnemers zijn volgens de criteria van de Wet Inburgering inburgeringsplichtig².

§3.4 Interviews

In de benadering van docenten ligt de nadruk op een kwalitatieve methode. Door het houden van interviews is de informatie van docenten aan het licht gebracht. Voor deze methode is gekozen omdat dit onderzoek gaat over beweegredenen en overwegingen van mensen. Omdat deze zaken complex kunnen zijn moet er ruimte zijn voor nuanceringen en toelichtingen. Bij een interview heeft een docent deze mogelijkheden, waardoor een correct beeld van de situatie gegeven kan worden. Ook kan een docent in een gesprek (on)gevraagd extra informatie geven. Aangezien hij/zij in het veld actief is, kan dit best relevant zijn.

² Omdat de docenten niet alleen over hun huidige groepen inburgeraars spreken, maar ook over het verleden, ontbreken harde cijfers over geslacht, etniciteit en inburgeringsstatus. Gevraagd is naar een algemeen beeld.

In een enquête is meestal geen ruimte voor toelichtingen, nuanceringen en extra informatie, waardoor interviews meer geschikt zijn voor dit onderzoek.

Bij de interviews is gebruik gemaakt van een semi-gestructureerde vragenlijst. Zo komen de hypothesen aan bod, en is er ook ruimte voor docenten om uit zichzelf punten aan te dragen. De eerste vraag van het interview is dan ook de open vraag: Wat zijn volgens u de redenen van de inburgeraars om aan de cursus deel te nemen? Door deze vraag kan men zelf motieven aandragen. Aangezien dit onderzoek zich, zoals eerder vermeld, niet alleen richt op theoretietoetsing maar ook een exploratief karakter heeft, is het bieden van ruimte aan docenten van extra belang.

Vervolgens zijn de vragen gesteld per hypothese, zodat alle belangrijke onderwerpen m.b.t. de theorie aan bod komen.

Hoewel de interviews de belangrijkste manier van dataverzameling zijn, is aan het einde van ieder interview aan de docenten gevraagd ook nog twee korte vragen in te vullen (zie onder). Bij de eerste vraag zijn de motieven om in te burgeren die uit de hypothesen kwamen in een willekeurige volgorde gezet, en dient de docent aan te geven met de getallen 1 t/m 6 in welke volgorde de motieven volgens hem/haar van belang zijn voor de inburgeraars. Bij de tweede vraag is het de bedoeling dat men met de getallen 1 t/m 5 de mate aangeeft waarin het motief dan van belang is.

Kwantitatieve vragen

Vraag 1). Redenen om aan een inburgeringscursus mee te doen.

1 = minst belangrijk, 6 = meest belangrijk

- ... Inkomen
- ... Status
- ... Sociale druk / omgeving stimuleert het
- ... Inburgeringsplicht
- ... Affectie / leuke contacten opdoen
- ... Cursusaanbod spreekt aan / graag de taal willen leren

2). Hoe belangrijk is de reden?

1 = helemaal niet belangrijk, 2 = vrij onbelangrijk, 3 = niet onbelangrijk en niet belangrijk, 4 = vrij belangrijk, 5 = zeer belangrijk

Inkomen	1	2	3	4	5
Status	1	2	3	4	5
Sociale druk / omgeving stimuleert het	1	2	3	4	5
Inburgeringsplicht	1	2	3	4	5
Affectie / leuke contacten opdoen	1	2	3	4	5
Cursusaanbod spreekt aan/ graag de taal willen leren	1	2	3	4	5

De motieven zijn als gezegd afgeleid uit de hypothesen. Er zijn echter zes motieven en zeven hypothesen. De verklaring voor dit verschil is dat hypothese 6 eigenlijk geen motief bevat. Het hebben van 'weinig andere verplichtingen' is geen reden om naar een inburgeringscursus te gaan. Het is meer het ontbreken van een restrictie in plaats van een motief. Daarom zijn er in de twee vragen 'slechts' zes motieven meegenomen.

Het doel van deze kwantitatieve vragen is enerzijds controleren of docenten consistent antwoord hebben gegeven. Als men in de antwoorden op de interviewvragen aangeeft dat het cursusaanbod er niet toe doet, en vervolgens vult men bij vraag 2 daar een '5' in, moeten dus vraagtekens geplaatst worden bij de betrouwbaarheid.

Anderzijds is het voordeel van het stellen van deze vragen dat het belang van de motieven in een getal uitgedrukt kan worden. Dit kan soms helderder zijn dan de lange en soms abstracte antwoorden in de interviews. Ook wordt nu extra duidelijk welke motieven het meest van belang zijn. Dit is eenvoudiger uit vraag 1 af te leiden dan uit de gesprekken.

Omdat de docenten deze vragen (zelf) invulden ná de interviews, weet men wat er met alle motieven bedoeld wordt, aangezien de interviews aan de hand van deze motieven zullen plaatsvinden. Zie voor de operationalisering van de begrippen de volgende paragraaf.

§3.5 Operationalisering

In de semi-gestructureerde vragenlijst zijn voor de variabelen van alle hypothesen vragen opgenomen. Ondanks dat het soms om abstracte begrippen gaat, beogen deze vragen de variabelen zo goed mogelijk te operationaliseren. De volgorde van de hypothesen uit hoofdstuk 2 is aangehouden.

§3.5.1 Afhankelijke variabele

De afhankelijke variabele in elke hypothese is '*meer willen investeren in inburgeren*'.

Het gaat bij willen investeren in inburgeren enerzijds om de daadwerkelijk opkomst bij de cursus.

Aan de docenten is gevraagd hier in algemene zin een beeld van te schetsen. Daarnaast is voor enkele motieven gevraagd in hoeverre deze de opkomst beïnvloeden. Bijvoorbeeld: Heeft u het idee dat de opkomst bij de cursus groter is bij mensen die waarde hechten aan sociale contacten? Toch is hier meestal minder expliciet naar gevraagd, omdat het risico bestaat dat mensen dingen in de mond worden gelegd. Ook bleek dat men juist zelf vaak geen uitspraken durfde te doen over directe verbanden, omdat ze het niet met zekerheid vast konden stellen.

Anderzijds gaat het bij willen investeren in inburgeren ook om de attitude. Maken mensen die zich ervan bewust zijn dat ze meer kans op werk hebben na de cursus een gemotiveerdere indruk? Ook hier is de docenten naar gevraagd.

§3.5.2 Onafhankelijke variabelen

H1 '*Waarde hechten aan inkomen*'. Onder inkomen wordt inkomen uit arbeid verstaan. Om te bepalen in hoeverre men inkomen belangrijk vindt en of inkomen een motief is om in te burgeren, is gevraagd hoe de financiële situatie van de inburgeraars is, of ze zich bewust zijn van de mogelijkheid dat inburgeren tot een baan en dus inkomen kan leiden, en of dat een reden is om deel te nemen aan een inburgeringscursus.

H2 '*Waarde hechten aan status*'. Met status wordt het aanzien bedoeld dat voortkomt uit het hebben afgerond van een opleiding of het hebben van een (prestigieuze) baan. Gevraagd is hoe belangrijk opleiding en werk voor de inburgeraars zijn, of men daar status aan ontleent en of men status belangrijk vindt, en of dat een reden is om deel te nemen aan een cursus.

H3 *'Personen in het netwerk die inburgeren stimuleren'*. Aan de docenten is gevraagd of ze weten met wie inburgeraars buiten de cursus omgaan, of ze succesvolle voorbeelden/rolmodellen hebben (mensen met hun achtergrond tegen wie ze opkijken) en of ze gestimuleerd worden door hun omgeving (familie, burens etc.) om de inburgeringscursus goed af te ronden. Stimuleren kan bijvoorbeeld bestaan uit het helpen met huiswerk, of het overnemen van huishoudelijke taken zodat de cursus bezocht kan worden.

H4 *'Bewust van de verplichting om in te burgeren en bijbehorende sanctie'*. De docenten is gevraagd of de inburgeraars goed op de hoogte zijn van de WI, of ze weten waar ze toe verplicht zijn (bijv. portfolio inleveren) of men weet wat de sanctie is bij niet inburgeren (ten minste een boete; het niet terug krijgen van de eigen bijdrage), en of de eventuele sanctie een reden is om deel te nemen. Daarnaast is gevraagd of de inburgeraars inburgeren ook als een morele plicht zien.

H5 *'Waarde hechten aan het opdoen van nieuwe sociale contacten'*. Met nieuwe sociale contacten worden contacten bedoeld met inburgeraars die ze op de cursus ontmoeten. Aan de docenten zijn vragen gesteld over hoe de contacten tussen inburgeraars binnen en buiten de cursus zijn, of er vriendschappen tussen inburgeraars ontstaan, welk effect de contacten hebben op het inburgeren tijdens de cursus en of de contacten een reden zijn om deel te (blijven) nemen.

H6 *'Andere verplichtingen'*. Met andere verplichtingen worden verplichtingen buiten het inburgeren bedoeld. Het kan bijvoorbeeld gaan om werk en zorgtaken. Gevraagd is hoeveel inburgeraars ongeveer al een (deeltijd)baan hebben en in welke sector, of men zorgtaken heeft en of deze bezigheden hun gedrag op de cursus beïnvloedt.

H7 *'Positiever zijn over het cursusaanbod'*. Aan de docenten is gevraagd wat ze zoal voor feedback op hun lessen krijgen, of de cursus aan de behoeften van de inburgeraars voldoet, en of het cursusaanbod een reden is om deel te (blijven) nemen.

4. Bevindingen

In dit hoofdstuk zullen de bevindingen besproken worden. Het gaat hierbij enerzijds om de uitkomsten van de acht diepte-interviews met docenten, die per motief uit de hypothesen besproken zullen worden. En anderzijds zullen de antwoorden op de twee kwantitatieve vragen weergegeven en toegelicht worden.

§4.1 De interviews

De docenten hadden op de meeste vragen wel een antwoord. Allen dachten ze een goed beeld te hebben van de inburgeraars. Alleen als het ging over de sociale omgeving waarin de inburgeraars leven, hielden de meeste docenten wel een slag om de arm, aangezien ze natuurlijk niet het sociale netwerk van alle inburgeraars kennen. Een docent gaf aan moeite te hebben met het schetsen van een algemeen beeld, omdat er volgens haar wel erg veel verschillen zijn tussen de inburgeraars onderling.

Zoals eerder vermeld begonnen de interviews met de vraag: Wat zijn volgens u de redenen van de inburgeraars om aan de cursus deel te nemen? Alle acht docenten noemden uit zichzelf als reden dat de meeste inburgeraars deelnemen omdat ze dan het examen kunnen halen. Ze weten dat inburgeren verplicht is, en daarom komen ze naar de cursus. Volgens de schattingen van de meeste docenten is dit voor 90% van de inburgeraars het belangrijkste motief.

De meeste inburgeraars hebben verschillende motieven om deel te nemen, waarbij de belangrijkste dus vaak het examen halen is. De docenten geven naast het 'inburgeringsplicht-motief' verschillende andere motieven aan. Meest genoemde is het kunnen helpen van de kinderen doordat het Nederlands beheerst wordt. Daarnaast wordt ook zelfontplooiing door opleiding en werk weleens als motief gezien. Maar alle docenten benadrukken dat deze en andere motieven in de schaduw staan van de verplichting van het halen van het examen.

§4.1.1 Inkomen

Uit de gesprekken met de docenten blijkt dat men heel verschillend denkt over de mate waarin inkomen een reden zou kunnen zijn om aan de cursus deel te nemen. Enerzijds wordt evenals bij 'status' gezegd dat veel inburgeraars vooral bezig zijn met het hier en nu "en niet verder kijken dan hun neus lang is". De docenten die dit beweren gaan ervan uit dat de inburgeraars zich niet of nauwelijks bewust zijn van het feit dat de cursus de kans op werk en dus inkomen vergroot. Hoewel inkomen voor hen dus evengoed wel belangrijk zou kunnen zijn, is het geen reden om naar de cursus te komen.

De overige docenten beweren juist stellig dat inkomen wel degelijk een motief voor de inburgeraars is. Een docent geeft aan dat velen hun goedkope huurhuizen willen ontvluchten, en ze denken dat de cursus een positieve invloed op hun inkomen zou kunnen hebben. Een andere docent zegt dat de trajectbegeleiders namens de gemeente de inburgeraars wijzen op het verband tussen cursus, werk en inkomen, en dat men daarom wel degelijk op de hoogte is van het belang van de cursus voor het (toekomstig) inkomen. Volgens weer een ander overschatten de cursisten dit verband zelfs weleens: "Dan denken ze na de cursus ineens dat ze voor goed betaalde banen in aanmerking komen, terwijl ik dan denk dat dat weleens tegen zou kunnen vallen".

§4.1.2 Status

Over het belang van status voor de inburgeraars zijn de docenten het eens: voor de meeste inburgeraars is dit geen belangrijke reden om aan een cursus deel te nemen. De docenten geven aan dat opleiding en werk voor een deel van de cursisten wel belangrijk is, maar men ontleent er geen status aan. Veel van de mensen die werk belangrijk vinden nemen genoeg met laaggeschoold werk. Dat komt volgens een docent voor een deel doordat men denkt dat een hoge SES toch niet haalbaar is. Men is ook vooral met het heden bezig, en minder met de toekomst. Daarom doen maar weinig inburgeraars de cursus om vervolgens een opleiding te kunnen volgen. De meesten willen gelijk gaan werken.

Daar komt nog bij dat velen het voldoende vinden om zich verbaal te kunnen redden in Nederland en daarom de cursus volgen. Met het zich kunnen redden nemen ze genoeg; een opleiding of een prestigieuze baan zijn niet nodig, aldus een paar docenten. Wel moet daarbij worden opgemerkt dat de situatie bij mannen net iets anders ligt dan bij vrouwen. Veel mannen vinden het van belang dat ze hun gezin financieel kunnen onderhouden, en wanneer dat niet lukt is dat funest voor hun aanzien. Omdat veel inburgeraars in gezinnen met traditionele rolpatronen leven, hoeft de vrouw minder te werken zodat ze beschikbaar is voor zorgtaken, en dat maakt ze vaak minder ambitieus met betrekking tot werk.

Hoewel status en aanzien niet echt leven in de omgeving van de inburgeraars, zijn er een paar situaties waarin dat anders is. Zo wordt er volgens veel docenten toch enigszins opgekeken tegen medecursisten die de taal al vrij aardig beheersen en ook inburgeraars die in hun land van herkomst gestudeerd hebben genieten aanzien.

Daarnaast speelt status een rol bij het contact met het herkomstland: "Men wil laten zien dat het hen in Nederland goed vergaat, en dan is het hebben van werk cruciaal bij het aanzien wat ze hopen te krijgen van de mensen uit hun land van herkomst", aldus een docent. Tenslotte blijkt uit de gesprekken dat vooral nieuwkomers met een Nederlandse partner niet voor hun partner onder willen doen qua status.

§4.1.3 Sociale druk

Uit de interviews met de docenten blijkt dat de meeste inburgeraars buiten de cursus voornamelijk omgaan met mensen met dezelfde afkomst. Volgens de docenten "leven ze in hun eigen kringetje". Alleen de inburgeraars die werkzaam zijn komen weleens in contact met autochtonen, maar omdat ze vaak laaggeschoold werk doen komen ze ook daar voornamelijk allochtonen tegen, en vaak ook nog met dezelfde etniciteit.

De inburgeraars hebben volgens de docenten nauwelijks voorbeelden of rolmodellen in hun omgeving waar ze zich aan kunnen spiegelen. Veel van de mensen met wie ze omgaan beheersen het Nederlands ook niet, en hebben eveneens geen of laaggeschoold werk. Het ontbreekt ze dus aan inspirerende voorbeelden. Sommigen zien op landelijk niveau Ahmed Aboutaleb, de huidige burgemeester van Rotterdam, als voorbeeld van iemand "die het gemaakt heeft". Maar de meeste inburgeraars lezen geen kranten en volgen het nieuws niet, waardoor ze dergelijke personen vaak niet kennen. Een docent gaf aan dat ze in de les mensen als Aboutaleb en Markouch expliciet noemt om de cursisten te inspireren. Het blijkt echter dat deze mensen te ver van hen afstaan. Veel inburgeraars weten niet precies hoe zij alles bereikt hebben en hoe een doordeweekse dag van bijvoorbeeld Aboutaleb eruit ziet. Daarom ervaren ze een afstand met hem.

Inspirerende voorbeelden ontbreken dus vaak, en ook de steun vanuit het sociale netwerk bij het inburgeren laat vaak te wensen over. In de meeste gezinnen is de inburgeringscursus geen (belangrijk) gespreksonderwerp, zo denken de meeste docenten. Soms komt het voor dat burens of familie helpen met het huiswerk, maar meestal staat de cursist er alleen voor. En bij de cursisten die omgaan met mensen die het inburgeren stimuleren, gebeurt dit stimuleren pas als men al deelneemt aan de cursus. Dat kan dan een reden zijn om met de cursus door te gaan. Maar dat iemand gestimuleerd wordt door de omgeving om te gaan deelnemen komt heel weinig voor volgens de docenten. Dat het inburgeren vaak geen prioriteit krijgt heeft volgens een docent ook te maken met de gebrekkige sociale omgeving van veel inburgeraars, die te kampen hebben met diverse problemen: "Ik heb mensen in mijn groep uit begeleid wonen-trajecten, en zelfs iemand uit een blijf-van-mijn-lijfhuis. Die hebben wel wat anders aan hun hoofd dan inburgeren."

§4.1.4 Verplichting

Op de vraag of de inburgeraars goed op de hoogte zijn van de inburgeringswetgeving en hun rechten en plichten, antwoorden de meeste docenten dat de hoofdlijnen wel bekend zijn, maar dat er over veel praktische zaken onduidelijkheid is. Bijna alle docenten geven aan dat de informatievoorziening op zich wel voldoende is voor de inburgeraars. Van de gemeente en hun trajectbegeleider krijgen ze alle relevante informatie te horen. Desondanks begrijpen de inburgeraars veel implicaties van de WI niet, omdat de informatievoorziening in het Nederlands aangeboden wordt. Doordat ze de taal niet goed beheerst pikken ze alleen de hoofdlijnen op. Ze weten allemaal wel dat ze het inburgeringsexamen moeten halen en dat ze een boete krijgen als ze niet tijdig aan hun inburgeringsplicht voldoen. Maar over bijvoorbeeld het samenstellen en inleveren van het portfolio en de eisen van het examen is bij veel inburgeraars onduidelijkheid. Volgens de docenten komt dit niet alleen door de taalbarrière, maar ook door de complexiteit van de regelgeving. Sommige docenten geven toe dat ze zelf niet eens alles begrijpen. En daarnaast zouden trajectbegeleiders soms tegenstrijdige informatie aan de inburgeraars geven, of ze zijn slecht bereikbaar voor de inburgeraar, zodat de onduidelijkheid blijft bestaan.

De docenten zijn eensgezind als het gaat om de vraag of de boete die dreigt bij het niet inburgeren een reden kan zijn voor de inburgeraars om naar de cursus te komen. Dit is duidelijk het geval. Voor veel inburgeraars is alleen al de eigen bijdrage van €270,- veel geld, en dat willen ze niet kwijt raken. Van de boete gaat voor veel inburgeraars een afschrikwekkende werking uit. De opmerking van een van de docenten is veelzeggend: "Laatst had ik een cursist die de eigen bijdrage van 270 euro moest betalen. Dit voorbeeld heb ik op de les verteld en vervolgens de regels nog eens uitgelegd. Daarna is de opkomst op de cursus veel hoger geworden".

Wel moet de kanttekening geplaatst worden dat er toch nog enkele cursisten zijn die zich van de boete niets aantrekken: "Die stoppen met de cursus, en roepen: dan betalen we die boete maar!", aldus een docent.

Volgens de meeste docenten zien de meeste inburgeraars inburgeren niet als een morele verplichting. Nu het eenmaal een formele verplichting is kunnen de meesten er wel mee leven en begrijpen ze wel dat ze iets over Nederland moeten leren, maar als een morele plicht zien ze het niet. Ook blijkt men het ontvangen van een uitkering als iets vanzelfsprekends te zien. Dit speelt met name bij veel Turken: "Ze vinden het heel normaal dat ze een uitkering krijgen. Ze denken dat de Nederlandse Bank toch wel genoeg geld heeft, en ze beseffen niet dat de belastingbetaler het moet opbrengen".

Een andere docent zegt: "Turken gaan er vanuit dat de staat voor je zorgt. Een 'wederdienst', inburgeren, is voor hen niet vanzelfsprekend".

§4.1.5 Affectie

De docenten is gevraagd hoe de contacten tussen inburgeraars onderling op de cursus zijn. Ze geven allemaal aan dat die contacten prima zijn. Men is behulpzaam, en helpt elkaar bijvoorbeeld bij computeropdrachten. Wel is er in veel lessen sprake van groepsvorming. Inburgeraars met dezelfde etniciteit zitten vaak bij elkaar. Het gaat dan voor al om Marokkaanse vrouwen, al heeft dat natuurlijk deels te maken met de enorme omvang van die groep.

Soms hebben inburgeraars ook buiten de cursus contact met elkaar. Dan gaan ze bijvoorbeeld samen naar een uitkeringsinstantie, of ze maken samen huiswerk. Daaruit ontstaan soms vriendschappen. Met name vrouwen genieten van de contacten tijdens en buiten de cursus. "Voor hen is het een manier om zich te ontwikkelen, in plaats van alleen maar thuis te zitten", aldus een docent. De docenten denken dat deze contacten een positieve invloed hebben op het inburgeren. De motivatie en inzet op de cursus nemen er vaak door toe, en dat ze in aanraking met verschillende culturen komen verbreed hun blik. Zo gaf een van de docenten als voorbeeld dat ze op de cursus een Oekraïense en een Cambodjaanse heeft die veel met elkaar optrekken en veel van elkaar leren. Nog een voordeel is dat ze door de contacten de Nederlandse taal oefenen (tenzij ze onderling hun moedertaal spreken natuurlijk). Ten slotte wordt ook door een docent genoemd dat de inburgeringscursus met de medecursisten voor veel inburgeraars de enige plek is die stimulerend werkt. Thuis hebben ze andere dingen aan hun hoofd.

§4.1.6 Andere verplichtingen

Vrijwel alle schattingen van de verschillende docenten over hoeveel van de inburgeraars werk hebben kwamen neer op 50%. Het gaat daarbij meestal om laaggeschoold werk. Soms zijn het voltijdbanen, maar meestal deeltijd. Schoonmaakwerk is zeker onder vrouwen het meest uitgevoerde werk. Daarnaast wordt ook de horeca genoemd.

Vrouwen zijn daarnaast ook nog verantwoordelijk voor zorgtaken. Het huishouden en de zorg voor de man en vooral de kinderen nemen veel tijd in beslag.

Voor het inburgeren hebben deze bezigheden volgens de docenten enkele negatieve effecten. Uiteraard kan werken op zichzelf ook aan het inburgeren bijdragen, maar omdat men daar ook de taal vaak niet hoeft te spreken, is dit voordeel beperkt.

Cursisten, zeker in de avond, komen erg vermoeid het lokaal binnen, en kunnen zich na een lange dag moeilijk concentreren. Velen staan om zes uur op en hebben dan twee keer per week tot tien uur 's avonds les.

Vrouwen zijn er soms met hun gedachten niet bij omdat ze erg in beslag genomen worden door hun zorgtaken. Zo zegt een docent van een ochtendgroep bijvoorbeeld dat ze vrouwen kent die tijdens de cursus al bezig zijn met wat ze moeten koken die avond. Ook zijn ze daardoor volgens een andere docent thuis niet meer met de stof bezig: "Soms bereiden zij zich niet voor op een toets of het examen, omdat ze kort daarvoor hebben moeten koken voor de hele familie. Die uren in de keuken kunnen dan niet aan leren besteed worden".

Doordat kinderen naar school gebracht of opgehaald moeten worden, vragen veel vrouwen aan hun docent of ze wat later mogen komen of wat eerder weg mogen gaan. Ook dat is volgens de docenten niet bevorderlijk voor het inburgeren.

§4.1.7 Cursusaanbod

Afgaande op de gesprekken met de docenten zijn de cursisten over het algemeen tevreden over het cursusaanbod. De inburgeraars die graag Nederlands willen leren worden goed bediend. Uiteraard krijgt iedere docent ook weleens negatieve feedback te horen. Sommigen vinden de cursus niet uitdagend genoeg, of men vindt dat er teveel tijd aan grammatica wordt besteed. Maar doorgaans wordt de cursus als een goede plek gezien om de taal te leren, en kennis op te doen van de Nederlandse samenleving. De meeste cursisten vinden groepsgesprekken in de klas het leukst om te doen.

Over de lestijden zijn de meeste inburgeraars ook tevreden. De lessen worden zowel in de ochtend, middag als avond gegeven, waardoor ze genoeg keus hebben. Wel denken sommige docenten dat de duur van de lessen, meestal drie uur, wel erg lang is voor mensen die al een werkdag erop hebben zitten.

§4.2 De kwantitatieve vragen

Zoals eerder vermeld is na de interviews nog een tweetal vragen aan de docenten gesteld, die ze zelf in moesten vullen.

§4.2.1 Rangorde van de motieven

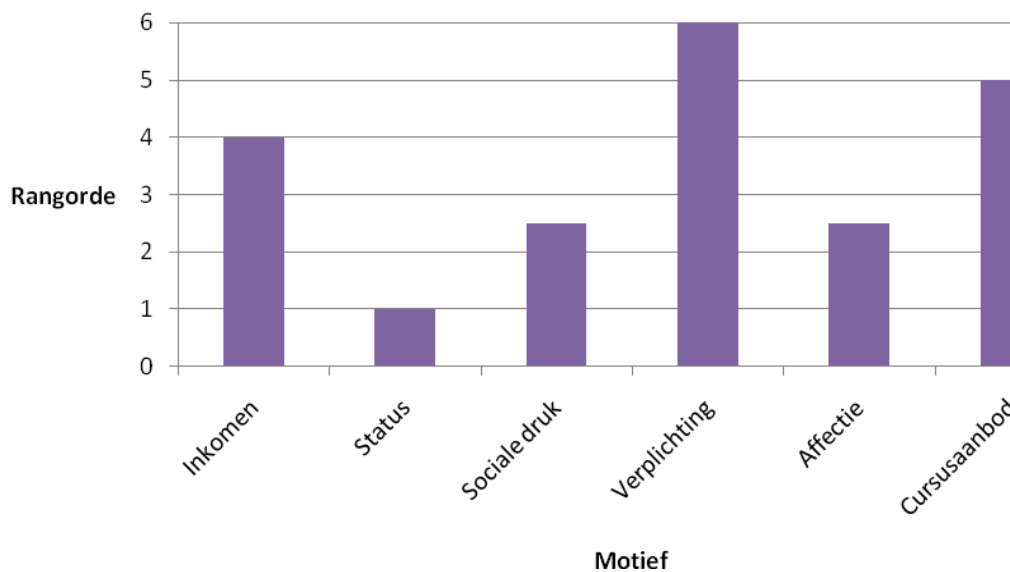
De docenten is gevraagd om een rangorde te maken van de inburgeringsmotieven met de getallen 1 t/m 6, van minst belangrijk naar meest belangrijk. In tabel 2 staan de antwoorden weergegeven, met op de x-as de docenten en op de y-as de motieven. De scores zijn per motief bij elkaar opgeteld, en op basis daarvan is de rangorde opgemaakt, die tussen haakjes is weergegeven. Die rangorde is ook zichtbaar in figuur 5.

Tabel 2. Rangorde van de motieven

	1	2	3	4	5	6	7	8	TOTAAL
Inkomen	2	1	5	2	3	4	5	4	26 (4)
Status	1	3	1	1	1	2	1	1	11 (1)
Sociale druk	6	4	3	3	2	1	3	3	25 (2,5)
Verplichting	3	6	6	6	6	6	6	6	45 (6)
Affectie	5	2	2	5	4	3	2	2	25 (2,5)
Cursusaanbod	4	5	4	4	5	5	4	5	36 (5)

Uit de antwoorden van de docenten op deze vraag, blijkt dat de inburgeringsplicht het belangrijkste motief is. Dit komt overeen met de kwalitatieve gedeeltes van de interviews. Het cursusaanbod dat de gelegenheid biedt om de taal te leren wordt als op één na belangrijkste motief gezien. Daarna komt inkomen, gevolgd door sociale druk en affectie met dezelfde score. Uit de kwalitatieve beschrijvingen viel al op te maken dat status vermoedelijk het minst belangrijke argument zou zijn om deel te nemen aan een inburgeringscursus en dat wordt hier nog maar eens bevestigd.

Figuur 5. Rangorde

§4.2.2 Mate van belang

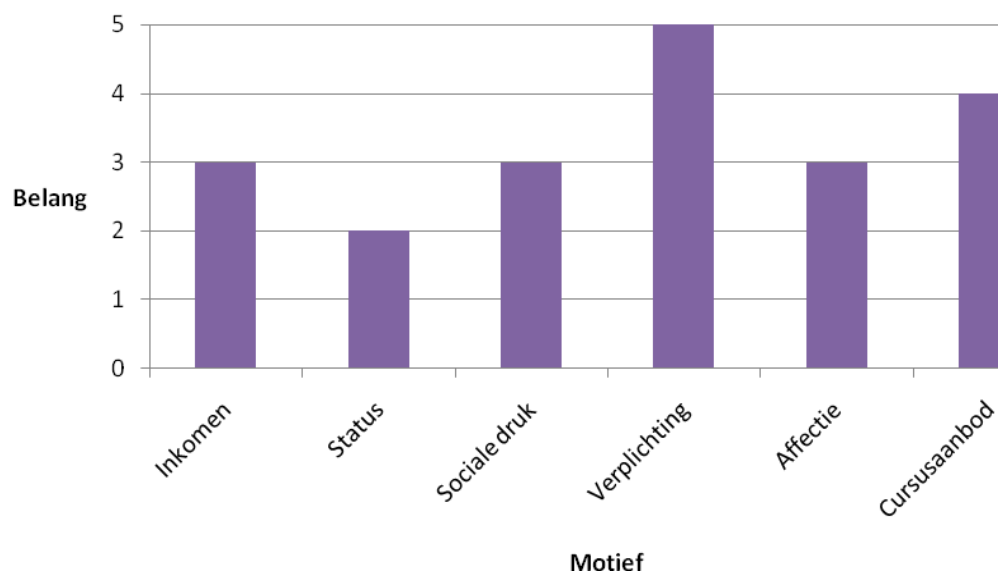
Per motief hebben de docenten ook aan moeten geven in welke mate het motief om in te burgeren van belang is voor de inburgeraars. De antwoorden liepen van 1 (helemaal niet belangrijk) tot 5 (zeer belangrijk). In tabel 3 zijn de antwoorden van de docenten weergegeven. Die scores zijn opgeteld, en gedeeld door acht, het aantal docenten. De uitkomst daarvan geeft aan hoe belangrijk het motief is, waarbij weer dezelfde schaal van 1 t/m 5 geldig is. Tussen haakjes staat die uitkomst, die ook wordt getoond in figuur 6.

Tabel 3. Mate van belang van de motieven

	1	2	3	4	5	6	7	8	TOTAAL
Inkomen	1	3	4	2	2	3	4	5	24 (3)
Status	1	2	1	2	1	2	2	3	14 (2)
Sociale druk	5	3	2	2	2	3	3	4	24 (3)
Verplichting	4	5	5	5	5	5	5	5	39 (5)
Affectie	4	2	3	3	3	2	3	4	24 (3)
Cursusaanbod	4	4	4	3	4	4	4	4	31 (4)

Uit de tabel en de figuur valt op te maken dat het motief van de inburgeringsplicht zeer belangrijk is voor de inburgeraars. Het cursusaanbod wordt als redelijk belangrijk door de docenten ingeschat. Inkomen, sociale druk en affectie zijn volgens de docenten niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk. Status wordt beoordeeld als vrij onbelangrijk. Deze uitkomsten zijn consistent met de interviews en met de vorige vraag. De rangorde uit die vraag is namelijk gelijk aan de rangorde die uit deze vraag zou kunnen worden opgemaakt.

Figuur 6. Mate van belang

5. Conclusies & discussie

In dit onderzoek staat de vraag centraal wat de motieven zijn van inburgeraars om aan een inburgeringscursus deel te nemen. Om deze vraag te beantwoorden is eerst de achtergrond geschetst van het inburgeringsbeleid. Vervolgens is getracht de onderzoeksvraag te beantwoorden vanuit de theorie. Daarna zijn docenten die lesgeven aan inburgeraars geïnterviewd om een beeld van de praktijk te krijgen.

Op deze zaken zal in dit hoofdstuk nog even teruggekomen worden. De conclusies die daaruit voortkomen zullen aansluitend besproken en op waarde geschat worden, en waar nodig gerelativeerd.

§5.1 Achtergronden

Op 1 januari 2007 is de Wet Inburgering ingevoerd. Mensen die legaal in Nederland verblijven maar niet een EU- of de Nederlandse nationaliteit hebben, en de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn, zijn volgens deze wet inburgeringsplichtig. Dit houdt in dat zij binnen de vastgestelde termijn van 3,5 jaar het inburgeringsexamen voldoende moeten afleggen. In dit examen wordt getoetst of men het Nederlands voldoende beheerst en of men genoeg weet over de Nederlandse samenleving. Ter voorbereiding op het examen kan men ervoor kiezen een inburgeringscursus te volgen. Dit is echter niet verplicht. Bij de vorige inburgeringswet, de WIN, gold een opkomstverplichting. Deelname aan een cursus was verplicht. Dit is nu losgelaten en er is met het examen dus gekozen voor een resultaatverplichting.

Bij invoering van de wet werden doelstellingen geformuleerd rond het aantal aangeboden inburgeringsvoorzieningen (de cursussen) en het aantal geslaagden. Deze doelen zijn in 2008 bij lange na niet bereikt. Dit komt grotendeels doordat bij invoering van de WI werd gedacht dat de inburgeringsplicht ook aan potentiële inburgeraars die de Nederlandse nationaliteit hebben en aan EU-onderdanen kon worden opgelegd. Dit blijkt niet het geval te zijn.

Aangezien er wel geïnvesteerd is in o.a. onderwijsruimten en docenten voor zoveel inburgeraars, zijn er problemen ontstaan. Met name bij ROC's zijn veel mensen ontslagen die overbodig waren geworden.

Hoewel veel mensen ineens niet meer onder de inburgeringsplicht bleken te vallen, wordt getracht deze mensen toch een cursus te laten volgen. De Regeling Vrijwillige Inburgering is in het leven geroepen om deze mensen te bewegen op vrijwillige basis in te burgeren. Op die manier zou het aantal cursisten toe kunnen nemen.

Omdat de inburgeraar de centrale actor bij het inburgeringsbeleid is, is er in dit onderzoek voor gekozen om inburgering te bekijken vanuit de invalshoek van de inburgeraar. Getracht wordt de redenen te achterhalen waarom inburgeraars een cursus volgen.

§5.2 Theorie

Naar inburgering is nog relatief weinig onderzoek gedaan. Specifieke theorieën over inburgering ontbreken dus. Daarom is de onderzoeksvraag bekeken vanuit meer algemene theorieën over menselijk gedrag: de rationele keuze-theorie en de Social Production Function-theorie. Deze laatste theorie gaat uit van het idee dat ieder mens streeft naar welzijn.

Dit welzijn heeft een fysieke en een sociale component. Wanneer de SPF-theorie nader bekeken wordt, kan geconcludeerd worden dat met name het sociale welzijn in positieve zin beïnvloed kan worden door het volgen van een inburgeringscursus. Het gaat bij sociaal welzijn om status, bevestiging en affectie.

Na ingeburgerd te zijn, nemen de kansen op het volgen van een opleiding en het vinden van werk - met een bijbehorend salaris - toe. Hiermee neemt in elk geval de sociaal-economische status van een individu toe, en wellicht ook het aanzien wat daar op gebaseerd kan zijn.

Wanneer inburgeren als een algemeen aanvaarde norm geldt, kan het volgen van een inburgeringscursus ook leiden tot gedragsbevestiging. Zeker als de normen en meningen van anderen zwaar wegen, is de wil om daar gehoor aan te geven groot, en in dit geval kan dat door naar de cursus te gaan.

Wanneer er op de cursus leuke contacten opgedaan worden, leidt het inburgeren ten slotte nog tot het verkrijgen van meer affectie.

Aan de hand van onder meer deze inzichten uit de SPF-theorie is een aantal hypothesen opgesteld. Daar zijn de volgende motieven uit afgeleid die ervoor zorgen dat mensen een inburgeringscursus gaan volgen:

- Inkomen (inburgeren omdat de kans op een baan en inkomen erdoor toenemen)
- Status (inburgeren omdat het de kans op een opleiding en werk vergroot en dit aanzien op kan leveren)
- Sociale druk (inburgeren omdat de sociale omgeving dat stimuleert)
- Verplichting (inburgeren omdat het examen gehaald moet worden)
- Affectie (inburgeren omdat er op de cursus leuke contacten opgedaan kunnen worden)
- Cursusaanbod (inburgeren omdat op de cursus de taal aangeleerd wordt)

Als gezegd is ook de rationele keuze-theorie bij de onderzoeksvraag betrokken. Belangrijk uitgangspunt van deze theorie is dat mensen rationele keuzes maken en hun eigen belang nastreven. De zojuist genoemde redenen om aan een inburgeringscursus deel te nemen worden door deze theorie in perspectief geplaatst. Ook al zou het inburgeren bij kunnen dragen aan het welzijn, dan kunnen er andere bezigheden zijn die daar nóg meer aan bijdragen. Men kan zelf afwegen wat het meest van belang is. Als dat inburgeren is zal de cursus bezocht gaan worden, maar als dat de zorg voor de kinderen is zal dat prioriteit krijgen³. Ook daar kan voldoening uitgehaald worden. Kortom, er kunnen ook motieven zijn om niet aan de cursus deel te nemen. Om hier rekening mee te houden is de hypothese opgesteld dat mensen met minder arbeid- of zorgtaken een grotere bereidheid hebben om de cursus te bezoeken.

§5.3 Bevindingen

In hoeverre de uit de theorie gedestilleerde motieven ook daadwerkelijk ten grondslag liggen aan het bezoeken van de cursus, moet blijken uit interviews met acht docenten die aan groepen inburgeraars les geven. Voor docenten is gekozen omdat zij veel contact hebben met inburgeraars. Het interviewen van inburgeraars zelf bleek vanwege de taalbarrière minder geschikt.

³ Uiteraard hoeven deze bezigheden elkaar niet altijd uit te sluiten, zoals ook uit gesprekken met de docenten is gebleken.

Uit de gesprekken met de docenten bleek dat er grote verschillen zijn in het belang van de zes motieven.

Over het belang van *inkomen* verschilden de meningen van docenten nogal. Volgens sommigen zijn de meeste inburgeraars zich niet eens bewust van de relatie tussen inburgeren en inkomen, waardoor inkomen geen reden is om in te burgeren. De andere docenten gaven juist aan dat de inburgeraars wel bekend zijn met die relatie, en dat inkomen een belangrijk motief is om deel te nemen. Wanneer ook naar de antwoorden op de kwantitatieve vraag gekeken wordt, waar de docenten op een schaal van 1-5 aan moesten geven in hoeverre het motief van belang is, kan geconcludeerd worden dat inkomen geen belangrijk motief is om in te burgeren, maar ook niet geheel onbelangrijk.

Het motief *status* leverde minder verdeeldheid op onder de docenten. Ze waren het erover eens dat status geen belangrijk motief is om aan een inburgeringscursus te beginnen. Voor sommige inburgeraars blijken opleiding en werk niet eens van belang te zijn, en de inburgeraars die het wel belangrijk vinden ontlenen er niet of nauwelijks status aan. Het aanzien dat opleiding en werk ze oplevert is dus beperkt. Daarom is status in het kader van inburgeren geen belangrijk motief. Dit wordt ondersteund door de antwoorden op de kwantitatieve vraag, waaruit blijkt dat status vrij onbelangrijk is.

Van *sociale druk* (of, positiever verwoord: sociale steun) is volgens de docenten bij de meeste inburgeraars geen sprake. Men wordt niet of nauwelijks gestimuleerd om de cursus te bezoeken en inburgeren is in de meeste gezinnen niet een norm die nageleefd dient te worden. De meeste inburgeraars gaan voornamelijk om met mensen met dezelfde etnische achtergrond en hebben weinig contact met autochtonen. Het ontbreekt ze vaak aan voorbeelden of rolmodellen waar ze zich aan op zouden kunnen trekken. De inburgeringscursus is voor veel inburgeraars de enige plaats waar ze uitgedaagd worden in het Nederlands te communiceren.

Toch zijn er volgens de docenten genoeg voorbeelden van mensen die door de partner of door burenhulp geholpen worden bij de cursus en dit als een stimulans zien. Dit verklaart waarschijnlijk waarom uit de kwantitatieve vraag blijkt dat sociale druk als motief ook weer niet als onbelangrijk moet worden gezien.

Volgens de docenten is voor bijna alle inburgeraars de *verplichting* het inburgeringsexamen te halen dé reden om aan de cursus deel te nemen. De sanctie die op het niet tijdig inburgeren staat (een boete) zorgt er volgens de docenten voor dat veel inburgeraars toch maar aan een cursus deelnemen. Wanneer ze deelnemen zien velen ook de andere voordelen van inburgeren in, maar dat ze aan de cursus begonnen zijn komt doorgaans primair door de verplichting. Het gaat daarbij puur om de formele, wettelijke verplichting. De meeste inburgeraars zien inburgeren niet als een morele plicht. Toch kan de meerderheid van de inburgeraars zich er wel in vinden dat ze de Nederlandse taal tot op zekere hoogte moeten beheersen, aldus de docenten.

Met betrekking tot *affectie* geven de docenten aan dat de sfeer op de cursus doorgaans erg goed is en dat de inburgeraars onderling erg behulpzaam zijn. Soms ontstaan er contacten die in een vriendschap uitmonden. Dit gebeurt echter zelden.

Wel komt het voor dat inburgeraars bijvoorbeeld samen naar een uitkeringsinstantie gaan of dat ze samen huiswerk maken. Volgens de docenten zijn de goede onderlinge contacten zeer bevorderlijk voor het inburgeren, vooral omdat ze meestal in het Nederlands communiceren en omdat ze informatie en ervaringen uitwisselen over het leven in Nederland. Toch kan niet gesteld worden dat affectie een belangrijke reden is om naar de cursus te gaan. Wel is er volgens een aantal docenten een verband tussen de sfeer op de cursus en de opkomst, maar uit hun antwoorden op de kwantitatieve vraag blijkt dat het motief affectie niet onbelangrijk maar ook niet belangrijk is. Het *cursusaanbod*, dat inburgeraars de mogelijkheid biedt de taal te leren en kennis van de Nederlandse samenleving op te doen, is volgens de docenten een vrij belangrijk motief om de cursus te bezoeken. Dat blijkt uit de kwantitatieve vraag, maar ook uit de gesprekken. Men is doorgaans tevreden met de inhoud van de lessen en ziet het als dé kans om de taal te leren. Het geeft ze meer mogelijkheden om bijvoorbeeld de kinderen met huiswerk te helpen. Kortom, het cursusaanbod is voor veel inburgeraars zeker een belangrijk motief.

De besproken motieven dragen allen in bepaalde mate bij aan de beslissing om in te burgeren. Maar zoals uit de rationele keuze-theorie al af te leiden viel, hebben veel inburgeraars *andere verplichtingen* die het inburgeren bemoeilijken. Vooral mannen hebben vaak (laaggeschoold) werk en maken lange dagen, waardoor ze niet toekomen aan huiswerk. Of ze verschijnen te laat en vermoeid op de cursus, waardoor ze niet alle stof oppikken. Voor veel vrouwen geldt dat ze zorgtaken hebben die niet bevorderlijk zijn voor het inburgeren. Ze zijn verantwoordelijk voor het huishouden en de zorg voor de kinderen. Dit kost veel tijd en energie, met als gevolg dat ze zich tijdens de les moeilijk kunnen concentreren. Of ze vragen aan de docent of ze eerder weg mogen zodat ze de kinderen op kunnen halen van school. Hierdoor krijgen ze ook in aantal uren minder les, waardoor de voorbereiding op het examen niet optimaal is. Andere bezigheden beïnvloeden het inburgeren dus in hoge mate.

De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidde: Wat zijn de motieven van inburgeraars om aan een inburgeringscursus deel te nemen? Op basis van al het voorgaande kan geconstateerd worden dat er zes motieven zijn aangetroffen: de inburgeringsplicht is verreweg het belangrijkste motief, gevolgd door het cursusaanbod waardoor de taal geleerd kan worden. Inkomen, sociale druk en affectie blijken niet belangrijk en niet onbelangrijk als motief en status wordt door slechts een klein gedeelte van de inburgeraars als een reden gezien om aan een cursus deel te nemen.

§5.4 Discussie

Na de onderzoeksvraag beantwoord te hebben, dienen er bij het onderzoek enkele kanttekeningen geplaatst te worden.

Wat betreft het theoretisch kader dient opgemerkt te worden dat de gebruikte theorieën wel erg algemeen zijn, waardoor ze minder waardevol zijn. Eerder wetenschappelijk onderzoek naar motieven van inburgeraars binnen de huidige Nederlandse wetgeving ontbreekt vooralsnog, en dat bemoeilijkt het formuleren van hypothesen. De stap van de theorie naar de hypothesen is nu erg groot, omdat er nog zoveel onbekend is over de overwegingen van inburgeraars.

Daarnaast gaan de gehanteerde theorieën en hypothesen sterk uit van bewuste overwegingen van mensen.

Het is echter waarschijnlijk dat ook veel meningen minder bewust ontstaan en door de persoon lastig te onderbouwen zijn. Hier gaat met name de rationele keuze-theorie grotendeels aan voorbij. In de gesprekken met docenten is hier echter wel aandacht aan besteed, waardoor dit onderzoek input kan leveren voor verdere theorievorming.

Wat ook opgemerkt dient te worden is dat het onderzoek gaat over inburgeraars, terwijl zij niet direct bij het onderzoek betrokken zijn. Vanwege de taalbarrière is gekozen voor het interviewen van docenten in plaats van inburgeraars, waardoor de motieven van inburgeraars op een indirecte manier besproken zijn. Met name de vragen over de sociale omgeving van de inburgeraars bleek voor de docenten moeilijk te beantwoorden. Voor de betrouwbaarheid van de conclusies is dit uiteraard niet bevorderlijk.

Dat de docenten met wie gesproken is niet geselecteerd zijn op vooraf bepaalde kenmerken maar op beschikbaarheid lijkt geen groot probleem. Er is bij de acht docenten voldoende variatie wat betreft geslacht, leeftijd, ervaring en groepen inburgeraars. Niettemin is acht docenten wel een heel kleine steekproef. Er waren echter niet meer docenten die mee wilden of konden werken. Voor de interviews is de kleine N nog niet eens een groot probleem, omdat het kwalitatieve informatie betreft. Per interview werd weinig nieuwe informatie gegeven; vaak werd er bevestigd wat eerder gesproken docenten al ook vertelden. En aangezien dit onderzoek een groot exploratief karakter heeft, zouden meer gesprekken niet per definitie veel meer opleveren.

De uitkomsten van de kwantitatieve vragen van dit onderzoek zijn echter minder waardevol door de kleine N. Op basis van antwoorden van slechts acht docenten kan niets worden gezegd over de significantie en zijn de uitkomsten veel te gevoelig voor uitschieters. Daarom dienen deze twee vragen als illustratie gezien te worden van hetgeen in de interviews gezegd is. De uitkomsten van de interviews zijn namelijk consistent met de antwoorden op de kwantitatieve vragen.

De docenten is steeds gevraagd een algemeen beeld te schetsen van 'de inburgeraars'. Het moge duidelijk zijn dat deze groep zeer divers is qua etniciteit, opleiding, leeftijd, geslacht etc. Toch hebben inburgeraars volgens de meeste docenten ook veel overeenkomsten die het mogelijk maken in algemene zin uitspraken over deze groep te doen. Bij een grootschaliger onderzoek naar inburgeringsmotieven kan het desondanks verstandig zijn groepen naar bepaalde kenmerken in te delen, bijvoorbeeld naar etniciteit.

Een ander idee voor vervolgonderzoek naar dit thema is de focus op de redenen waarom inburgeraars **niet** deelnemen. Dit onderzoek biedt namelijk onvolledig inzicht in de motieven van potentiële inburgeraars die nog nooit op een cursus verschenen zijn. Nu de pullfactoren van de inburgeringscursus in kaart zijn gebracht, zou het interessant zijn als de aandacht wordt gericht op de pushfactoren.

6. Beleidsaanbevelingen

In de gesprekken met de docenten van inburgeringscursussen werden onderwerpen besproken die voor dit onderzoek direct relevant zijn. Daarnaast werden door de docenten soms zelf zaken aangedragen, die niet aansloten bij de onderzoeksvraag, maar die evengoed relevant zijn voor de gang van zaken rond inburgering. Om zoveel mogelijk gebruik te maken van deze inzichten, zullen op basis van deze extra opmerkingen en de resultaten van dit onderzoek enkele aanbevelingen gedaan worden. Het gaat daarbij niet alleen om de cursussen, maar ook om inburgeren buiten de cursus om. Bij alle motieven van inburgeraars bleken de docenten voldoende stof tot aanbevelingen te hebben gegeven.

Status & inkomen

De inburgeraars hebben aangegeven het aanzien wat uit opleiding en werk voort kan vloeien niet erg belangrijk te vinden. Dat betekent echter niet dat opleiding en werk in het kader van inburgering onbelangrijk zijn. Nu kijken veel inburgeraars nog erg veel naar de korte termijn, waardoor weinigen na de cursus een opleiding gaan volgen. Wanneer de trajectbegeleider of de docent extra nadruk legt op de voordelen van het volgen van een opleiding voor de toekomst, zal men wellicht eerder onderwijs gaan volgen in plaats van genoegen nemen met laaggeschoold werk. En een beter toekomstperspectief zal waarschijnlijk tot een gemotiveerdere houding tijdens de cursus leiden. Dit hangt natuurlijk ook samen met inkomen. Het verband tussen ingeburgerd zijn, kansen op de arbeidsmarkt en inkomen ontgaat sommigen. Ambitieuze inburgeraars dienen hierop gewezen te worden, want ook hier geldt dat een beter toekomstperspectief de motivatie tijdens de cursus zal vergroten. En in tegenstelling tot aanzien is inkomen voor veel inburgeraars wél van belang.

Verplichting

Volgens bijna alle docenten is de Wet Inburgering zo ingewikkeld, dat ze vaak zelf niet eens begrijpen wat de exacte eisen zijn waaraan de inburgeraars moeten voldoen. De cursisten zelf begrijpen vaak alleen de hoofdlijnen. Deze onduidelijkheid is niet bevorderlijk voor het inburgeren, aangezien docenten in de les vaak vragen moeten beantwoorden over de regelgeving en de implicaties ervan voor de betreffende inburgeraar. Daarnaast zorgt de onduidelijkheid ervoor dat de inburgeraars opdrachten onvoldoende maken of te laat inleveren. Dit is voor geen van de betrokkenen een wenselijke situatie. Wanneer de trajectbegeleiders van de inburgeraars de informatie beter uitleggen en beter bereikbaar zijn voor de inburgeraars, dan voorkomt dat een hoop onduidelijkheid en weet iedereen beter waar hij aan toe is. Ook de sanctie bij het niet slagen voor het examen moet beter onder de aandacht van de inburgeraars gebracht worden. Nu weten sommige inburgeraars (en docenten!) niet precies wat hen te wachten staat op het moment dat het inburgeren niet lukt. Bij onwetendheid schrikt de boete natuurlijk niet af, en mist het zijn belangrijkste doel.

Sociale druk

Volgens de docenten ontbreekt het de inburgeraars vaak aan inspirerende mensen in de omgeving die ze zou kunnen stimuleren in te burgeren. Daarom ontgaat veel inburgeraars het nut van de cursus.

Docenten kunnen moeilijk de sociale omgeving van een inburgeraar beïnvloeden, maar ze kunnen wel voorbeelden van inspirerende personen aandragen die een niet-Nederlandse achtergrond hebben. Nu kennen veel inburgeraars iemand als Ahmed Aboutaleb niet of ervaren ze een afstand tot hem, maar wanneer meer tijdens de cursus over zulke personen verteld wordt gaan de cursisten wellicht inzien dat je met inzet veel kunt bereiken, ook al kom je uit een ander land. Nog beter zou zijn om mensen als Aboutaleb of lokale persoonlijkheden eens uit te nodigen om over hun verleden en huidige leven te vertellen. Dit kan het gemis van een inspirerende sociale omgeving voor een deel compenseren.

Affectie

Uit de gesprekken met de docenten is gebleken dat er in hoge mate sprake is van groepsvorming tijdens de cursus. Mensen met dezelfde nationaliteit zoeken elkaar op. Volgens een docent is het voor de onderlinge contacten en de sfeer tijdens de les beter om groepsvorming te voorkomen door bepaalde mensen uit elkaar te zetten en de groep te mixen. Hierdoor komen de inburgeraars eens met anderen in contact en dat kan hun blik verbreden en daarnaast hebben ze dan niet de mogelijkheid in hun eigen moedertaal te communiceren. Hun taalbeheersing wordt door nieuwe contacten dan ook positief beïnvloed is de verwachting. Daarnaast kan het voor de onderlinge contacten en de sociale ontwikkeling van de cursisten goed zijn om ook eens buiten de cursus elkaar te bezoeken. Dit gebeurt nu nog niet zo vaak, maar niet alle docenten stimuleren dit bij hun groepen. Het kan goed zijn dit eens tijdens een les te noemen.

Cursusaanbod

Hoewel de meeste inburgeraars volgens de docenten tevreden zijn met het cursusaanbod, is het voor veel inburgeraars verstandig zoveel mogelijk met de Nederlandse taal in aanraking te komen. De meeste docenten wijzen hen al op het belang van het kijken naar de Nederlandse televisie, maar er zijn natuurlijk meer mogelijkheden. In de meeste plaatsen in Nederland ontstaan namelijk wel initiatieven die voor inburgeraars die de taal willen leren interessant kunnen zijn. Zo kan een zgn. Taalmaatje een inburgeraar in het dagelijks leven bijstaan en de taal leren (Oranjefonds, 2009). Wanneer inburgeraars op dergelijke initiatieven gewezen worden, door de trajectbegeleider of docent, zal het inburgeren makkelijker gaan en waarschijnlijk heeft het een positief effect op de motivatie voor de cursus.

Literatuur

Artikelen

- ✚ Aguilera, M. (2002). *The Impact of Social Capital on Labor Force Participation: Evidence from the 2000 Social Capital Benchmark Survey*. *Social Science Quarterly*, Vol. 83, No. 3, (Sept., 2002.), pp. 853-874
- ✚ Aguilera, M. & Massey, D. (2003). *Social Capital and the Wages of Mexican Migrants: New Hypotheses and Tests*. *Social Forces*, (Dec., 2003), pp.671-701
- ✚ Aldewereld, H.M. (2007). *Autonomy vs. Conformity: an Institutional Perspective on Norms and Protocols*. Universiteit Utrecht.
- ✚ Bureau ICE Cito. (2006). *Eindtermen Kennis van de Nederlandse Samenleving. Bijlage 5 bij artikel 2.5 van de Regeling inburgering*. Den Haag.
- ✚ Commissie Blok. (2004). *Onderzoek Integratiebeleid*. Den Haag.
- ✚ Friedberg, R. (2000). *You Can't Take It with You? Immigrant Assimilation and the Portability of Human Capital*. *Journal of Labor Economics*, Vol. 18, No. 2. (Apr., 2000), pp. 221-251.
- ✚ Griffiths, J. (1995). *Normative and rational choice accounts of human social behavior*. *European journal of Law and Economics*, 2:285-299, 1995.
- ✚ Jacobs, D. & Rea, A. (2007). *The end of national models? Integration courses and citizenship trajectories in Europe*. Vrije Universiteit Brussel.
- ✚ Lindenberg, S. (2001). *Intrinsic motivation in a new light*. *KYKLOS*, vol. 54, 2001.
- ✚ Ministerie van VROM/WWI. (2007). *Integratienota 2007-2011: Zorg dat je erbij hoort!* Den Haag.
- ✚ Ministerie van VROM/WWI. (2007). *Deltaplan Inburgering: Vaste voet in Nederland*. Den Haag.
- ✚ Minister van WWI. (2009). *Ambities inburgering. Brief aan de Tweede Kamer, 30 januari 2009*.
- ✚ Ormel, J., Lindenberg, S., Steverink, N., & Verbrugge, L.M. (1999). *SUBJECTIVE WELL-BEING AND SOCIAL PRODUCTION FUNCTIONS*. *Social Indicators Research* 46: 61–90, 1999.
- ✚ Piché, V.; Renaud, J.; Gingras, L. & Shapiro, D. (2002). *Economic Integration of New Immigrants in the Montreal Labor Market: A Longitudinal Approach*. *Population*, Vol. 57, No. 1. (2002), pp. 57-82.

- ✚ Regioplan. (2002). *Verscheidenheid in integratie. Evaluatie van de effectiviteit van de WIN*. Amsterdam.
- ✚ Schoeni, R. (1998). *Labor Market Outcomes of Immigrant Women in the United States: 1970 to 1990*. *International Migration Review*, Vol. 32, No. 1. (1998), pp. 57-77.
- ✚ Sanders, J. & Nee, V. (1996). *Immigrant Self-Employment: The Family as Social Capital and the Value of Human Capital*. *American Sociological Review*, Vol. 61, No. 2. (Apr., 1996), pp. 231-249.
- ✚ Sanders, J., Nee, V. & Sernau, S. (2002). *Asian Immigrants' Reliance on Social Ties in a Multiethnic Labor Market*. *Social Forces*, (Sept., 2002), pp. 281-314
- ✚ Sociaal Cultureel Planbureau. (2007). *Jaarrapport integratie 2007*. Den Haag.
- ✚ SP. (2009). *Naar een betere inburgering. Resultaten van een enquête onder docenten en cursisten Inburgering*. Rotterdam.
- ✚ Van Tubergen, F.; Maas, I. & Flap, H. (2004). *The Economic Incorporation of Immigrants in 18 Western Societies: Origin, Destination, and Community Effects*. *American Sociological Review*, Vol. 69, No. 5. (Oct., 2004), pp. 704-727.

Internet

- ✚ Algemene Rekenkamer. (2007). *Normatiek ministeriële verantwoordelijkheid*. <http://kenniskamer/site/content.jsp?objectid=43361>
- ✚ Algemene Rekenkamer. (2007). *Normatiek RWT's*. <http://kenniskamer/site/content.jsp?objectid=43362>
- ✚ CBS Statline. (2008). *Immi- en emigratie naar geboorteland, leeftijd en geslacht*. [http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=03742&D1=0-1,3,7&D2=0-7&D3=0&D4=a&D5=0&D6=0,5,\(1-3\)-I&HD=080703-1540&HDR=G2,G4,T,G3&STB=G1,G5](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=03742&D1=0-1,3,7&D2=0-7&D3=0&D4=a&D5=0&D6=0,5,(1-3)-I&HD=080703-1540&HDR=G2,G4,T,G3&STB=G1,G5)
- ✚ IB-Groep. (2006). *Examen*. <http://www.inburgeren.nl/inburgeraar/examen/examen.asp>
- ✚ IB-Groep. (2007). *Cursus volgen*. http://www.inburgeren.nl/inburgeraar/cursus/Cursusinstellingen_met_keurmerk.asp
- ✚ IB-Groep. (2007). *IB-Groep*. http://www.inburgeren.nl/gemeente/Betrokken_partijen/IBGroep.asp

- ✚ KCE. (2009). *Toezicht op de uitvoering van het Inburgeringsexamen*.
<http://www.kce.nl/?id=15&page=79>

- ✚ Ministerie van BZK. (2006). *Wet- en regelgeving. Wet Inburgering*.
<http://wetten.overheid.nl/>

- ✚ Ministerie van Financiën. (2009). *Rijksbegroting 2009*.
http://rijksbegroting.minfin.nl/2009/begrotingsvoorstel_behandeling/begroting,kst119622b_10.html

- ✚ Ministerie van VROM. (2009). *Inburgeren in Nederland. Introductie*.
<http://www.vrom.nl/pagina.html?id=35172>

- ✚ Ministerie van VROM. (2006). *Inburgering buitenland*.
http://www.handreikinginburgeringgemeenten.nl/template-themas.asp?PageID=1134&MENU_ITEMS0=2304

- ✚ Ministerie van VROM. (2009). *Inburgeren in Nederland. Vraag en antwoord*.
<http://www.vrom.nl/pagina.html?id=35173>

- ✚ MIPEX. (2009). *What is MIPEX?*
<http://www.integrationindex.eu/topics/2657.html>

- ✚ Oranjefonds. (2009). *Wat doet een maatje?*
<http://www.ikwordmaatje.nl/gezochtmaatjes2/pagina.asp?pagkey=102608>

- ✚ RIVM. (2002). *Lagere status in steden en Noord-Nederland*.
http://www.rivm.nl/vtv/object_map/o1225n21844.html

- ✚ Stichting Blik Op Werk. (2009). *Keurmerk Inburgeren*.
http://www.blikopwerk.nl/BlikOpWerk/home/inburgeren/Keurmerk_Inburgeren.html

Boeken

- ✚ Coleman, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. Belknap Press of Harvard University Press.

- ✚ Ultee, W.; Arts, W. & Flap, H. (2005). *Sociologie. Vragen, Uitspraken, Bevindingen*. Martinus Nijhoff.